

Gomozova Anzelika:

„Aastakuuholõkil
arotimi kuuhtüüd
Helsingi ja Setomaa
vaihõl.”

lk 2

Kogre Ellen:

„Eloh om kõkkõ tulnu
iist vitä' ja takast
tougada.”

lk 10

Aida Olavi:

„Ku hoiat lootskut,
sis lootsk hoit sinnu!”

lk 12

Setomaa

Hind 1.50 eurot

Aprill 2023, nr 4 (401)

Välläandmist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm

Vahel Setomaa valla leht

Lihavõõtõ, ülestõusmispühä, munapühä'

KAUKSI ÜLLE

Aprilli ilma' omma' siiiä'-sinnä' – kõrra häüsatäs vihma, sis vii tuul huuga illatsit puulehti-prahti orgo, sis käänd ja tuu kõik moro pääle tagasi. Hum-mogu läät keväjädse rõivaga vällä, päiv säräs ja meelütäs, a varsti om kõgõ ihoga tunda', õt kevväi om inämb kalendri ku ilma perrä.

Lihavõõtõs valmistaminõ käu jo pia lihahiitest pääle. Om viil nuid, kiä' paastu pidävä' säidse nädälit, a soo ilma aigu om inämb nuid, kel vanasõna muudu üteldel nigu kassõl om õga päiv maasenits. Veebruari lõpust nakas vaher juuskma, mäepäälne puu tikati ja sis sai magusa joogiga kevä-jäst ainõtõpuudust ravitsõda'. Pikält tuu kõoki' juuskma naksi' ja tuud mahla jakku hindäle juvva' ni latsilõ liina viiä'. Vinne aigu olli' kolmõliitridsõ' purgi' müügil, pääl kootüve' ja kiri „Kasemahl“. No' om tollõ asõmõl riilidõl pääl tsukurdot mürgüjoogi'.

Kevvāi om kõgõ ärevāmb aastaaig. Nii nigu halja' haina' nakasõ' ummi lehti lakja ajama, lumõuniku alt tulõva' valgõ' lumikellukõsõ' vällä, nakas ka inemisil heräneminõ talvõ-unõst. Vannuh laulõh om noid meeleolusit alalõ. Näütes om sünge „Tuumalaul“, rahvaluulo-uurja' omma' taa pandnu' liigi ala „naasetapja“. Mõtli joba üli-kooli aigu, ku nuuri kirānikõga sedā näütemānguna pruumsõmi lavasta', õt soo om õkva kevājädse ärevusõ aignõ laul. Suur kevājāootus – a hinged-kevvāi om õks periskevājāst iih ja kihā kibõlõs kevājāhe. Paraku om nigu Juhān Liiv luu-lõf – käu periskevājāl iih muda-kevvāi, kuis tahat hingedevājālt sa häitsmit kõrraga?

Tuumalaulu sisu om sääne, õt mehel om umast naasest viländ ja lätt kõrtsi. Sääl kai-bas tā kõrdsilisiilõ ja nuu' toova' tā mano üte musta mehe, kiä oppas, õt kaiba' sükāv haud, kata' päält ossõga, sis tikka' kõiv mäele ja heidä' ohatõh

Munnõveeretāminõ Obinitsa loomkal.

Sundelli Harri pilt

olgi pääle. Naane saada' mahla perrä. Nigu õks regilaulutüübel om mitmit lõppõ vai arõnduisi. Soo laulu kõgõ hingelidsõmb kotus om tuu, kuis ehte' ikva' õga lasõ' hinnäst kaala panda', naane küüsüs mehe sugulaisi käest, õt kas tā piat minemä, ja kõik vastasõ', õt tulõ kävvu' kaasa käsku müüädä. Osadõh lauludõh saat naane sõna tsir-kõga ja näio vele' tulõva' appi, a inämbüseh laulõh tulõ-i kiäki.

Sääne om sis kevājāne meele-olu. Paast olf vanast puul saan-dit tagasi tõsinõ asi. Latsi hir-mutõdi, õt ku piimä juut, sis kasusõ' sarvõ' ja muud säänest. Soo ilma aigu om paastu asõ-mõl inemisil uma' dieedi' vai puhastuskuuri', nuu' olõ-i seot pühhiga, inne kevājāt kāudas tiir vällämaal hoobis.

Mäledä, õt ku mul kana' olli', sis nakaš urbõpäiv lähe-nemä, a kana' õs munõ' ja ma loi, õt vanast tõmmati kana läbi püksiseere, õt munõma nakasi'. Kai sis ummi suuri kannu ja kitsit teksasit ja mõtli, õt siist küll kana läbi mahu-i. Kana' aga saiva' ilma kommõht täüt-mäldä' arvu, midä näist tahe-tas, ja naksi' munõlõ nigu kuu-lipildujast. A tuust, kuis kana mahus seerest läbi, sai ma arvu viil soo kevvāi, ku Orava Kairi juhõndamisõl perselapiga abarit kaatsu umbli kooltusõl – säält mahtunu küll kana läbi.

Seto ülestõusmispühi omma' ummih juttõh kirjeldānū' ka lõunaeesti kirānikõst näütes Juhān Jaik umah novellih „Kirilä

Ivvo“. Tā kirjeldās kevājā illo ja tuud, kuis välläpuul kauplõ-mah vai ehtāmāh olnu' seto' kõik lihavõõtõnädālis kodo tulliva'.

Vana' kombõ' eläse'

Mul om olnu hüä miil nätä', kuis paarikümne aastaga om mõni vana kommõh unõhta-misõst tagasi elāvās tuud ja mälestüisi inemisi asõmõl toi-mõtasõ' vahtsõst noorõ'. Nii om munaloomkatõga. Paarküm-mend aastat tagasi näi muna-loomkat ja veerütājit Võm-morski mäeperve pääl. Obinitsa mälestüise' kõnõlõsõ' Piilingu mäe pääl olnu munaloomkast, koh mehe' kolm päivä mänge' ja veerüti'. Soo mäng om kos-milidsõ mälestüise näoga ja vanõmb ku kerik.

Hõimurahvil maridõl usuti, õt taivatütre' helõsõ' hällmisõ aigu maapääle, maailm om luud munast. Ka Alavere Olli laulõl „Valgõ näio“ laul kõnõl' tuust, kuis valgõ näio kosimisõs tull' maja ehtä' ja katus tetti kana-munnõst, paari' panti hani-munnõst. Mullõ muidogi tun-dus, õt muna' sääl katusõl õs veerü', a munnõ müügist võidsõ katusõraha kõfada'.

Obinitsa loomka seltsimaja moro pääl ja kevājāne lihavõõ-tõtiatrī avif uma Lihavõõtõmaa ja jānestega pühā miilde tulõta' ja latsilõ oodõtavas tetä'. Paari-kümne aastaga om nii mõnõlgi loomka pääl munnõ võitnul joba käekõrval latsõ', kedä' tuvva'

Uusvada loomkal.

Järvelilli Reinu pilt

Obinitsa kerigu man.

Sundelli Harri pilt

lihavõõtõs uma kunagidsõ loomka mano mõotu võtma.

Setomaal olf ka soo kevvāi loomkit õgah Setomaa kan-dih. Obinitsah olf nigu õks üüsinõ kerikaig ja künneldeg ümbre kerigu käuk. „Kristus om nõsõnu!“ hõikas esä Viktor ja rahvas vastas mitmidkümnit kõrdõ, õt Kristus om surnust üles tõusnu ja surmaga surma ärä tallanu ja noilõ kellel ... elo kinknū.

Loomka man olõ käunu ja latsi ni latsõlatsi tugõnu ni opanu, a esi' suurt olõ-ki-i mängnū. Ma sai arvu küll,

õt mille vanast õnnõ mehe' mänge' – selle õt ku üts lats kaksas sukmanist ja tõõnõ juusk, kohe jala' võtva', saa-i sa munnõga mänge'. Vanast ollgi jo naisil sarisünnütāminõ elomoodus.

Munnõ vārmminõ om ka vana kommõh. Mi uma usu perrā pidi muna kõllanõ, kuldnõ olõma, tā olf sis kuldsõ vilä ja jovvukusõ märk. Om tiidä', õt kündmisõ aigu pandas muna virksele, õt saaki tulnu' õks. Vinne õigõusk arvas, õt muna' piat olõma verevā' nigu Kristusõ veri.

Illos om üüsinõ surnuaid

pühāpāvä üüse, künneldeg mereh, a ku valgõh kaet sur-nuaia ümbrust, sis plastmas-sist kündletopsõ omma' kõik põld ja mõtsaalonõ täüs. Vei-miki vana moodu perrā kerigu-kündle Taarkalõ ja muna mui-dogi kah.

Hüä miil om tuust, õt pühi peeti üle Setomaa, nātāl ildampa viil muial seto kogo-kundõga ni liinast tulõva' seto noorõ' ummi perridõga vanna-muudu pito pidāmā. Om täütsä selge, õt nii nuur nigu Obinitsa keriguh käuja keskminõ vannus om, and otsi'.

Ülembsootska tegemisõ

- Seto Kuningriik 2023 taht kõrraldamist ja tuuperäst olõ osa võtnu mitmist kuuholõkist tuul teemal. Joba käu Setomaal tõisi ettevõtjit mi käest ideid saamah ja kavaluusi opmah.
- 8.–10. märtsil oll' kokkosaaminõ Hiiumaa ettevõtja-tõga Setomaal.
- Marsruudil Tartu-Põlva-Värska-Obinitsa-Võru kohtusime paljude toredate kohalike ettevõtjatega ja pärand-kultuuri hoidjatega. Oli väga inspireeriv! Aitüma!
- 18.–19. märtsil oll' kohtuminõ Helsingih Eesti majah Soomõ seto seltsiga. Aastakuuholõkil arotimi kuuhtüid Helsingi ja Setomaa vaihol.
- 24. märtsil oll' au kävvu' filmi „Savvusanna sõsarad“ linastusõl.
- 4. aprillil oll' kohtuminõ Jõgõvamaa turismiettevõt-jidõga. Nä jäivä' Seto reisiga rahulõ ja kutsi' suvõl küllä Jõgõvamaalõ.
- 5. aprilli kokkosaaminõ Kroonikogoga oll' läbi arvu-tidõ, kevväi kängitses kõigil jala' ja tegemisi jakkus. Suvitsõs Võnkõ festivalis uma talo maalõ tulõ ka ette-valmistuusi tetä'.

GOMOZOVA
ANZELIKA,
ülembsootska

Süüdävä avvustaminõ kunsti kaudu

KAUKSI ÜLLE

Riide, 31. märtsil kell 16 kuu-lutõdi vällä kunstinäütuse „Prykkart“ avaminõ Meremäe koolih. Söoklaruumih, mis oll' kaunistõt Billeneeve värvilistõ kunstfotodõga kanasõõgipangi sisust, kõnõliva' näütuse ideest näütuse kõrraldaja' Csüllõgi Edina ja Paljaku Maiden.

I kõrra pääl kunstiklassih juuskõ oppõfilm sõõgikraami avvustamisõst, kasvatomisõst ja sõõgiraiskamisõ vasta võit-lõmisõst. Oppõfilmih näüdati, kuis poeditagotsist prügikas-tõst õngitsõdas süüki. Peräh tuu sorditas – mis kanadõlõ ja mis kõlbas ka inemisile.

Näütusel osalõsi' ummi tõiega kunstnigu' Palu Ene, Bil-leneeve, Riitsaarõ Evar, Kiluski Tõnu, Navitrolla, Räni Piret, Paljaku Maiden, Csüllõgi Edina, Aida Olavi ja Ruusmaa Vootele. Oll' väega tervitõtäv nätä' eesti kunsti tipptasomõl näü-tüst olulidsõl sõõgi avvusta-misõ ja planeedipästmise tee-mal väikoh maakoolih.

Csüllõgi Edina. Eräkogo pilt

Näütüs jääs koolivaheaoni Meremäe kuuli ja säält liigus tõisihe Võromaa ja Setomaa kuulõhe. Näütuse mano saa telli' ka tutvustava loengu.

Kae' perrä!

- Näütuse kataloogi saa kaia': <https://drive.google.com/file/d/1ETK3Fj9Yp2ku5uEg-pcbdk34bm-jFnsi2>

Võta aigu!

„Võta aigu“ – sääne om 2023. aastaga Võromaa laulu- ja tandsopido päälkiri 20. mail Kubijal. Tõist aastakka omma' seto' taa pido pääle pallõld ummi laula ja tandsaga. Tuu om suur au.

TORMI PIRET

Seto' omma' kokko kõüdedü Setomaa valda, mia kuulus Võro maakunda, mia kuulus Eesti Vabariiki.

Õgasagamadsõ poontami-sõlda om kõõ tähtsõp leelota-minõ ja tandsminõ uma küllä Setomaal.

Õt seto kultuur Võromaal õks eloh püüsüsi' ja nätä' olõsi', om eishindäst arvu saia', õt leelo-laul ja seto tands saa-ai maa-kunna pido päält olõmalda jäää'.

Ja õt Eesti kõõ vähäp vald hinnäst õigõst tunstasi', omma' seto laulja' ni tandsja' XIII nuuri laulu- ja tandsopidoh hädätarviligu'.

Uma Setomaal leelotaminõ ja tandsminõ võtt kõõ vähäp aigu, selle õt om kõõ lähäbäh.

Võromaa pido pääle minehk taht jo inäbä aigu – oppi' ar' tandsu' ja leelolaulu', kävvu' pruumõh ja peräkõrra panda' kogo puulpuhähne pidopäiv Kubijal olõmisõ ala. Arvada' tuu ao võtminõ omgi üts häti, minkperäst leeloparkõga om, nigu om – timahavadsõst pidost võtt osa viländ tandsjit Setomaalt ja muialt, a õnnõ üts leelopark. Ja ummõhtõ pidävä' leelolaulja' eis' leelot seto kul-tuuri nulgakivist ...

Talinahe nuuri laulu- ja tand-

Saina pääl seto' aastagal 1935 ja põrmandu pääl seto' aastagal 2023.

Eräkogo pilt

sopidohe minehk võtt muidohki viil inäbä aigu. Innekõkkõ pruumõh käuminõ ja ütteri pruumi tohi-i vaiholõ ka jättä'. Sis kats vuuri ettelaumisõ ja -tands-misõ'. Ja suvõl viil terveh nätäl pruumõ ja esinemisi Talinah. Võekõnõ, ku pallõ aigu! Ja kan-nahtust. Nii johtugi, õt jo mit-mõndat tandsopito om osalõ-mah sääne seto tandsopunt, koh omma' seto' Eesti eis' kotussist – seto perrerühm.

Ku Seto ja Võromaa pitto saa

tulla' laulma ja tandsma ütsindä vai üteh sõbra-paarilidsõga vai üteh kõõ pundiga, sis Talina pidoh omma' ette ant kimmä' numbre' ni vanhusõ' ni muu' asä', minkõst tulõ kinni pitä'. Televisiorist saa arvada kaia' nuuri laulu- ja tandsopito. Pelädä' om, õt Võromaa laulu- ja tandsopito taa pildimassin näütä-äi.

Võromaa laulu- ja tandso-pido päälavastaja Kõrsi Tea ütäl' aprillikuu keskpaigah

soodmuudu: „Pido om kuu ao peräst. Meil om aigu, õt panda' laulu' ja tandsu' häitsemä. Ja sis om ti vuur, hüä' päältkaeja', võtta' aigu, tulla' kotussõ pääle ni anda' teno edesi kassi kokko pesseh.“

A ku sullõ paistus, õt tahasi' õks eis' laulda' ni tandsi', anna' tuust tiidä' seto kultuuri plokki Kubija kivvele säädjale Tormi Piretile, kõlstatõh 5177614 vai kirotadõh kargus@swingtants.ee. Võta' aigu!

Põliskee' lava pääl

KÜLVIGU HELEN

15. aprillil olli' Setomaal Piusa ürgoro puhkõmajah kuuu Eesti põliskiili kuuhtüü-kogo iistvidäjä' ja tõisi põlis-kiili esindäjä' ja huvilisõ' Seto-maalt ja Võromaal. Nime perrä oll' kokkosaaminõ Eesti põlis-kiili kuuhtüükogo sannase-minar, selle õt üts jago semi-narist sai peetü puhkõmaja savvusannah – parhilla' om jo ka' sanna-aastak. Soo kuuu-olõminõ oll' Tarto 2004 Maa-ilmaülikooli ettevalmstus-sündmüs. Päämäne sündmüs – Eesti põliskiili konvõrõnts – om 7. oktoobril 2023 Verskah.

Kokko oll' korjunu pia 15 ine-mist. Hallõ oll', õt sõbrakõsõ' Mulgimaalt, Kihnust, Koda-verest ja rannakiili kõnõlõjist saa-as kiäki' Setomaalõ tulla', a nä olli' saatnu' uma' terv-tüse' ja põhaligu' ülekaehusõ' uma keele saisust ja päämät-sist tegevüisist keele pästmisõl.

Mi sai tiidä', õt õga keele-rühm om tennü midägi' säänest, minkõst tõõsõki' võisi' oppust

Sannaseinarilisõ.

Tarto 2024 miiskunna pildikogo pilt

võtta'. Hüä miil oll' tuust, õt põliskiili kogo sekkä om no' hinnäst arvanu' ka' sõru keele esindäjä' ja nä saadi' meele hüä pikä tervtuse. Hüä miil oll' viil tuustki', õt Setomaalõ oll' Tali-nast tulnu Tavasti Arvi, Eesti Keele Instituudi juht, niisamatõ Lillagu Anti Fenno-Ugriast.

Seminaril oll' hulga kõnõlõ-mist, a jovva-ai siih kõkkõ üles tähendä'. Mi sai tiidä', õt kuis võrokõsõ' umma Võro Kongressi

kõrraldasõ'. Ülekaehuse tuust ja ka võro keele parhillatsõst sai-sust tekk Jüva Sullõv. Näütü-sest viimäde rahva ülelugu-misõ perrä om võro keele kõnõ-lõjit kogoni 74 000 inemiist, a samal aol om tiidä', õt Võromaal om õnnõ 10 läbinisti võrokiil-set pereht ja õnnõ 20 võro imä-keelelast. Nuu' rahva ülelu-gõmisõ ilosa' numbri' omma' mi jaost pigemb halva' ku hüä', selle õt näütäse' saisu võlssi

– parembahe ku om. Õks tõisi põliskeeliga om saia sama.

Hüvvi mõttit and' Karu Taavi, Võro Kreutzwaldi kooli juht, tuust, midä tä minevä sügü-setsest opireisist Saamimaalõ ja tõisi Põhamaie põliskiili kogo-kundõ man näkk ja tähele pand'. Ta kõnõl' ka tuust, ku rassõ om koolih tuud umakeelist opmist sisse tuvva'. Loode Oliver kõnõl' tuust, kuvvamuudu põliskiili eri ammõtkundõh määrätledäs. Täpsehe ütlemisõ on väigä tähtsä, ku mänguh omma' poliitiga ja rahvusküsümüs.

Kõik nuu' jutuaajamisõ' jäivä' veido poolkõlla ja tahtnu' nui-dõga edesi minnä'. Tuust, õt pikembält asjo arota', olõmi ütehkuuh Tarto 2024 Maailma-ülikooli miiskunnaga mõtõlnu' tetä' 7. oktoobril Verskah põlis-kiili konvõrõntsi, kohe oodõtas kõiki keelehuviliisi. Kirotagõ hindäle soo päiv kalendrihe!

Tennä väiga hüvvä võrokõist Laanõ Triinut, kinkaga üteh-kuuh tuu seminar tettü sai, ja aitumma Vabarna Janele, kiä kah üteh mõtõl, kuis tuud päivä laadita'.

Turismil om Setomaa majandusõh suur osa

Küsümustõlõ vastas MTÜ Setomaa Turism juhataja Leima Aarne

Olõt nüüd Setomaa Turismi vidänu minevä aasta veebruarist, inne toda aasta-kümmit Setomaa perimust tundõv tunnustõt giid olnu. Kas Setomaa turism om Setomaal nii tunnustõt, nigu võinu' olla'?

Om ja olõ-õi. Turismil om Setomaa majandusõh suur osa. Kahõs om soo valdkunna õigõt statistikast pia võimatu saia'. Pallõ om meil tsillõkõisi ettevõtõt ja nuid, kinkilõ turismindus om õnnõ lississetulõk. Julgõ arvada', õt arvu poolõst

om siih haarõt kõkõ rohkõmb inemisi Setomaal. Huvtav om tuu, õt ku kunagi lasti Maaülikoolil tetä' uurminõ inim- ja loodusressursist Setomaal ja õt millega olõsi' sis perspektiivikas siih tegeledä', sis turismist olõ-õs sääi kokkovõtõtõh

sõnnagi. Ma'akasvatusõ pikält tugõminõ om andnu hüä tulõmusõ, a mullõ tundus, õt parhilla' om aig edesi minnä' ja prioriteete ümbre hinnada'.

Mis om Setomaa turismi eriperä?

Mi olõmi eestlāstele õks nii tõistsagamadsõ'. Maa ja rahvas, kinkõ pääliin ja puul maad om tõõsõl puul piiri, ināmbüs olõ-õi tuud uma silmāga kunagi nānnõ. Müstika ja salaperä õks hõlõs mi kotsil. Olõmi mõistnu' vanna hoita' ja vahtsit mano luvva' – Peko ja kuningriik. Hõpõt ja rahvarõivit saat kaia' ja kumpi', leelot kullõlda' ni' matustõ pääl süüimist kavvõmbast nātä'. Järv, muda, mine-raalvesi, pedājamõtsa', Piusa jõgi ja lõunah korgõ' mäe' – nii pallõ erisagamast luudust nii väikõl maa-alal. Setomaa taht pikembālt kotusõ pääl olõmist, sis nakat taad mõistma.

Kuis tutvustas ja tutvvas tege Setomaad Setomaa turismiorganisatsioon?

MTÜ Setomaa Turism om tegutsõnu joba 16 aastakka. Rassõ om tettüt üle hinnada'. Olõmi organisatsioon, mis koondas hindā ala ināmbüsi turismiettevõtõt, turundas Setomaad ja arõndas turismilõ vajalikku infrastruktuuri. Riigi turismikõrraldus om meeie kõgõ kohki kavvõndah olnu ja olõ-õi siiä' väega küündünü. No' om riigil jälki vahtsõnõ eksperiment – maa-kunna' panti umavaihlõ punti ja nāile kõrraldõdas ütist juhtmist ja arõndamist. Võromaa ütēh Põlvamaa, Tartomaa ja osa Valgamaa ja Jõgõvamaaga moodustas ütidsē Lõuna-Eesti tsihtkoha, mille juhtminõ Kau Tartost.

Vāega looda, õt mi turismi-ettevõtja', umavaltsus ja Setomaa Liit saava' arvu, ku vajalik Setomaa Turism organisatsioonina täämbā om, ja avitasõ' õkapiteh ütēh.

Kuis mi tutvustami Setomaad? Erisagamastõ turundusmaterjalõ tegemine ja jagaminõ, arvutist saat kaia' Visit Setomaa kõrrah lehte, koh kõik mi üritusõ', kotusõ' ja teenusõ' kõrdapiteh seeh. Verskah om turismiinfopunkt vāllalõ, sotsiaalmeediah om vahtsõmb kõgõ nātä'. Kuuhtüüh EAS-ga võtami siih vasta välismaa aokirānikkõ ja turismikõrraldajit, kirotami projektõ, otsimi rahha, õt saasi' jälki midāgi ar tetä'. Turismimessil ollimi umaette kotusõ pääl vālah, kimmālt kaemi Lātimaa poolõ – Aluksnega om hüä kuuhtüü.

Mis organisatsiooni' viil Setomaad tutvustasõ' ja siiä' tulõma härgütāse'?

Lihtsamb om vaest üldä', kiä' tutvusta-ai. Looda, õt õga seto om „liikuv reklaam“, kinkõ jutta perrā tahetas tulla' kaema sood erisagamast maad. Sõirapāiv, kostipāiv, käsitüütalla päiv, muusikafestivali', tiatrietendüse', spordivõistlusõ', kuningriik jne – kõiki naid kõrraldasõ' Setomaa organisatsiooni', asutusõ', inemisõ'. Turismiettevõtjido hindā härgütāmise' muidogi kah.

Mis omma' Setomaa lipulaiva' turisti jaost?

Ku puul nalāga, sis Piusa koopa', Tsāimaja ja Vahtsõliina linnus. Nii om vahel küüsütü, ku om tahet ekskursiooni Setomaalõ. Om juhtunu, ku om nimetet ka Maantiimuuseumi. Nali nalas. Giidinā ma küüsi bussih alostusõs, õt mis teeie tulõ edimādsenā ette, ku kuu-lõti sõnnu „seto“ ja „Setomaa“. Küll lābi erisagamastõ nimmi, a siski õks om vastustõh pāmādselt laul, hõpõ, usk ja kuningriik. Mis salada', ka handsat om sagõhõhe ültü.

Mullõ giidinā tundus, õt sagõhõhe om tuu kündlevalgõl tsāssonah olõminõ, Obinitsa muuseumih seto rōivilõ pandminõ, Seebipoodih sootska kullõminõ, Podmotsah Kuulje poolõ kaeminõ – lihtsa' asā', a mis pandva' mõtlõma ja mõistma Setomaa olõmust.

Mille om turism hüä Setomaa elānikulõ?

Meist väega suur osa om turismiga kõüdet, nii tüüko-tustõ vai ka hindā ettevõtmistõ perrā. Turist taht Setomaa ello nātä', süvvä', maada', näpotüüd vai kohalikku sõõgikraami osta'. Turism and meile siih kotusõ pääl elāmise võimalusõ.

Kuis saanu' ütēh tõm-mada' ināmb setosit turismivõrku kudama?

Kutsu kõiki, kiä' toimõtasõ' vähāmb vai rohkõmb turismiga, tulõma Setomaa Turismi liikmõst. Setomaa Turism om täämbā ainukõnõ siih turismi tsihiperrā arõndav ja piirkunda turundav organisatsioon. Setomaa Turismi kimmüsest olõnõs ka turismiettevõtõlusõlõ vajaliku ettevõtõluskeskkunna luuminõ.

Organisatsiooni hindā saava' kimmās tetä' õnnõ timā liikmõ'. Olla' Setomaa Turismi liigõ', piasi' eski olõma eetilnõ norm. Õnnõ kimmāl organisatsiooniil om võimu uma valdkunna iist saista'.

Midā om vahtsõt vai huvtavat huuaol uuta'?

Huvtavat om suvõl pallõ ja õgalõ maitsõlõ. Kolm suurt muusikafestivali, sõira- ja kostipāiv, kerigupühä' ja kirmasõ', Kuningriigil saa 30. kõrd uma rahvas kokko hõigada', nelli muuseumitarrõ jne.

Suviti õks om hādā, õt jakku-ui sõõgi ja magamiskotusit. Seto Man om lānnü siih jõudsalt edesi ja olõ kindla, õt ināmbüs tiiā-āi midāgi Kuk-sina spordi- ja vabaaokeskusõst. Novot, kaegõ' perrā!

Obinitsah lātt jõudsahe Ilma-veere keskusõ ehitāmine ja Luhamaal Vanaase retriidikeskusõ luuminõ. Om hüä miil, õt vahtsit kotusit tulõ õgal aastal mano.

Küsse **KAUKSI ÜLLE**

Leima Aarne sootskana Petseri tammõ all.

Riitsaarõ Evari pilt

Võitja läts kodo 22 munaga'

Miktämäel oll tulnu' pühhi pidämä 45 inemist, nuist 28 hõõrudi' munnõ. Võitja läts kodo 22 munaga'.

Kokko oll võistlus kats tunni. Kõgõ noorõp hõõrtäjä oll katõaastaganõ. Rahvast oll tulnu' lähebist küllist ja ka' müüdäsoitja' tulli' kaema, õt midä tetäs, ja sai' mu käest muna', õt saasi' munaloomkah munnõ hõõrtä'. Setomaa valla

aol olõ-õi nii pallõ rahvast viil olnu' ku sool aestagal.

Ma tahasi väiga' tennädä' mi raamadukogotüütäjä Triinut ja timä abikaasat Aigarit, kiä' avidi' mul loomkat tetä'. Ma tii loomkat kadonu Nurmeotsa Sulo opatu perrä. Päiv oll illos ja rahvast pallõ, tuu tähendäs, õt inemisiilõ miildüs tuu, mis mi siih tii.

MÖTTUSÕ RAILI

Loomka Miktämäel.

Möttusõ Raili kogo pilt

Lihavõõtõ' Verskah

Seto lihavõõtõ aol oll Verska Kultuurimaja mano korjunu' hulga perrit nii Verskast ku kavvõbast. Latsõ' tulli' üteh ummi vanõbidõ ja vanavanõbidõga'. Väigokõisi munahõõrtäjäidõ kõrval lätsi' huugu ka' täüskasunu', kiä' saa-as inne

perrä jättä', ku korvi joudsõ' välläördit muna'. Hõõrtämisõ man avit kõrda pitä' lihavõõtõ-jänes. Lummo Kati leelokoori naase' tei' hüvvämiilt kõigilõ ummi laulaga' ja Valgu Toomas mängõ pilli.

SAARINE MAAÄRA

Loomka Verskah.

Eräkogo pilt

Lehte tegevä':

Toimõtaja Kauksi Ülle, tel 5656 9079, e-post: kauksiyll@gmail.com
Toimõtaja (lisaleht Vahtsõ Vallah) Järvelilli Rein, tel 504 6423, e-post: rein.jarvellill@setomaa.ee

Keeletoimõtaja Palmi Silvi
Seto keele tõlkja Sarvõ Öio
Külesäädmine Lööpri Priit

Välläandja: Setomaa Liit

Setomaa kolleegium: Külviku Helen, Kauksi Ülle, Laaneotsa Annela, Matvei Arvi, Sarvõ Öio, Leima Aarne, Kruusamäe Meelike, Jüriõ Vello, Järvelilli Rein, Leima Evelin, Mustimetsa Indrek.

Trükjä: Printall AS

Lehe ilmumist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm ja lisalehte Vahtsõ Vallah Setomaa vald.

KAASTÜÜ' saata: kauksiyll@gmail.com

vai Setomaa aoleht, Obinitsa külä, 65301, Võro maakund.

SETOMAA VALLA UUDISÕ' saata: rein.jarvellill@setomaa.ee
Tähtaig õga kuu 12. kuupäiv.

Lehe telminõ ja reklaam: tel 5627 3889, info@setoinstituut.ee

Paloki Gerd pand näütüst üles.

Lõivu Merlini pilt

Miihi mano ja Talinahe

Seto Käsitüü Kogo ütidsõ' ettevõtmisõ' omma' kõõ hüä' ja näid jakkus õkka aestakka umajago. Läbi aestagi om olnu' oppõreise nii Eestih ku vällämaal, erinevi kooltuisi ja kuuholõkit, sannaõdagit, matku. Üts pikebit traditsooniga' toimõtuisi om muidogi' pia õgal aestagal Talinah Pikäl huulidsal Eesti Käsitüü Majah Käsitüü Kogo liikmidõ näpotüü näütüs.

LÕIVU MERLIN

Õga kõrd om erinev teema, mia and ülekaehusõ erinevidõ meistridõ tegemisist ja seto kultuurist ni kombist. Šookõrd kõrraldõdi näütüs „Miihi Mano“, koh päätegeläses olli' mehe' ja näide kaadsa'. Näütüs tetti kaemisõs vallalõ 11. aprillil.

Elleh kriisist kriisi, om avvu sisse nõsonu' nii asju parandaminõ ku ka' eis' tegeminõ. Ütelpuult om asä mõtõh kokkõitminõ, tõistpiteh haläs mõtlõminõ. Kolmadas vaest pakusi' tuudki', õt õgas maal elleh puuti minek kõõ nii hõlpsa olõki-i, tõõnõkõrd tulõ tuu jaos planiiri' terveh päiv, küläpoodih olõ-õi kõkkõ tuud kraami, midä om vaia.

Ku mäntselgi' aol asju parandaminõ tull tuust, õt rahakotih puhk tuul, sis no' kaetas toolõ tõõsõ nulga alt. Asju parandaminõ om kogu' jovvulisõlt populaarsust. Šoolõ kõõlõ avit kindlahe üteh ka' kovidõ kriis, ku kõõ saaki-is puuti minnã' vai sis olli' poodi' mõnõst kraamist tühä'. Rahvatarkuski ütles, õt hüvvä kriisi tohi-i raisku laskõ minnã', tuust tulõ kõõ vällä võtta' ka' midägi' kasulist. Õga asi om minkõstki' hüä, a reeglinã' tuust saat arvu ildaba. Tar-toh om valu Aparaditehasõh paranduskeldri, koh parandõ-

das kõkkõ, midä kotoh om vaia paranda'. Umaette teema om rõividõ parandaminõ ja moodulitsõlt paikaminõ, teno min-kõlõ sagõhõhe katõta-ai õnnõ mulku, a vääridõdas asju.

Setomaal om jo mõnt aigu kaut kokko näpotüüd tegemä Obinitsa muusiummi. Pikält om kaut kõrd nädälih kuuuh kudamah, a viimätsel aol om olnu' hoops vannust kambstõst vahtsõdõ umblõminõ. Ütesõnaga', asju paranda' om popp ja moodulinõ. Kõõ inäbã nõsõs avvu sisse näpotüü, ilma ummõlus-massinalda' umblõminõ. Kääri', niit ja nõgõl om õks õgah majapidamisõh olõmah, a ummõlusmassinat vaest olõ-õi.

Orava Kairi om umma kodo tennü' nõglaga' umblõmisõ kotusõ. Ku mõnõ aestaga iist viil paistu timä mõtõh kässi-vaihhõl kaadsu ummõlda' võõras mõtõh, sis no' om säänestmuudu umblõmisõ vasta suur huvi. Õgalõ ettevõtmisõlõ om uma aig ja inõmisõ, tõõnõkõrd om tuud aigu vaia uuta'. Sõna edesiandminõ võtt uma ao. Kairi om kaunu' aestakki ummi ummõluisi, nuidõ siäh miihi kaadsa', laatu pääl tutvustamah. Pikil pümehil talvõõdagil otsva' näpotüütegijä' seltsi ja ütekuuh ollõh ja

teteh jää-ai tüü' puuldõilma. Mi olõ jal' tsõõriga' tagasi joudnu'. Kairi om kaunu' muusiumidõh kaemah ja uurmah vannu kaadsu ja tennü' nuist väigokõisi raamatit, õt kuis kaadsu ummõlda'.

Soo aestaga Seto Käsitüü Kogo näütisel „Miihi Mano“ saatki' kaia' Kairi opilaisi ummõld kaadsu, nuid om üle kümne paari ja ummõld vanna-muudu ku vahtsõ moodu maotõ perrä nii poodi- ku umakoet rõivast. Vannamuudu kaadsa' omma' hargivaiho lapiga', põrnaga' kaadsa', minkõga' om hüä harkta' ja kükädä'. Vanastõ olli' kõik tüürõiva' abara'.

Muusiumõh olõ-õi kaadsu väiga' pallõ, olõ-õi meil õga olõ-õi muial, nä jovva-as muusiumi, inne jouti nä ar' kanda'. Muinasastõ om Skandinaaviah mõnõ, mia' omma' tävveste ar'

paigat, koh paik om paiga pääl. Vanastõ oll rõiva tegeminõ suur tüü, naas pääl rõiva kudamisõst ja tuu umakõrda lamba ja lina kasvatamisõst jne.

Näütisel om viil kaemisõst vällä pant miihi kapuda', kaadsarõiva' ja hulga vüukeisi ja om ka' hõpõkraami. Eismuudu asi näütisel om Riitsaarõ Evari tett hõpõst hansatops. Väläh om ka' nuurmehe Paloka Gerdi ummõld kaadsa' ja tett vüü'. Gerd om Seto Käsitüü Kogo kõgõ noorõp meistri.

Ka' mehe' võiva' olla' tekstiilitüüpääl. Üle ilma om tiidä', õt üte' kuulsaba' mooduluu' omma' mehe'. Ma soovi Gerdile joudu, õgas säätsit nuuri miihi olõ-õi pallõ, kiä' mõistva' hindäle rõiva' sälgä ummõlda'.

Näütüs jääs kaemisõ jaos üles aprillikuu peräotsani'. Ku jalotat müüdä vanaliina, sis astur' kindlahe näütise tarrõ sisse. Ma tennä kõiki, kiä' omma' näütise sündimisõga' kõidet olnu', ja nimelitsõlt Urmi Evelini, kiä' sääd kokko tuud kraami ilostõ tarrõ piteh. Šookõrd oll avamisõlõ tulnu' hulga rahvast, ülti huvtavvi tenosõnnu, lau-lõti ja mängti pilli.

Näütise kraami tegijä' omma' Kuremägi Anni, Rajaleid Annika-Matred, Riitsaarõ Evar, Paloka Gerd, Kala Ingrid, Vabarna Jane, Orava Kairi, Mäe Kersti, Pedjaku Maie, Mehiläse Margit, Linnusõ Marje, Andresoni Sigre, Pärtini Sirid, Otsa Sirje, Kauksi Ülle ja Käneri Ülle.

Näütise kujond Hurm- Art ja üles säi' meistri'.

Setomaa haridusmodeli töörühma koosolek.

Foto: Raul Kudre

Koolid loovad ühiselt parima haridusmodeli

21. märtsil, tänavuse kevade esimesel päeval kogunes Setomaa haridusmodeli loomise juhtrühm Seto tsäimajja, et käivitada haridusmodeli loomise protsess. Setomaa haridusmodel ja uus õppekava peab valmima 2024. aasta alguseks.

Hiljuti valmis põhjalik Setomaa haridusvaldkonna uuring. Tänavu jaanuaris arutas laiapõhjaline ümarlaud Setomaa haridusametustele olukorda ja vajadusi. Nii uuringus kui ümarlaul jõuti tõdemuseni, et kui Setomaa soovib oma noortele ka tulevikus anda kodu

lähedal head haridust, on vaja haridusmodel põhjalikult läbi mõelda ja täpsed sihid seada ning teha seda üheskoos. Lisaks on riigi tasandil tulnud kõigile koolidele ülesanne koostada sel aastal uus õppekava. Seepärast on Setomaa valla selle aasta üks prioriteete

haridusvaldkonna arendamine. Juhtrühma on saanud oma tugeva õpetajatest ja lastevanematest koosneva esinduse kõik Setomaa koolid, lisaks on kaasatud teisi hariduselu korraldamisega seotud inimesi. Koosolekul osales pea 30 inimest. Vallavanem Raul Kudre ütles, et on rõõmus ja tänulik, et meie koolide õpetajad ja lastevanemad ning eksperdid on valmis oma aega ja teadmisi panustama, et üheskoos luua Setomaa parim haridusmodel. Esimesel töökoosolekul aru-

tas juhtrühm, miks ja kuidas Setomaa haridusmodeli ja koolide õppekava loomisel toetuda kolmele meie koolide põhiväärtusele – ettevõtlikkus, kultuur ja tervis. Juhtrühma järgmine koosolek toimus 18. aprillil. Setomaa haridusmodeli loomise tegevusi koordineerib Setomaa Liit. Haridusmodeli loomisel ja õppekava koostamisel on Setomaa appi tulnud TERA koolist Triinu Keem ja Urmo Uiboleht.

Setomaa Liit

Kauni kodu konkurss tuleb taas

Setomaa Vallavalitsus ootab kandidaate Setomaa valla 2023. aasta kauni kodu konkursile. Ootame vihjeid kortermajade, ühiskondlike objektide, ettevõtete ja muidugi kodude kategoorias. Kandidaatide esitamise tähtaeg on 31. mai. Hinnatakse kodude ja objektide välisilmet. Kauneid kodusid premeeritakse kolmes kategoorias:

- põliskodud, suvekodud, talud;
- seto kodud;
- kortermajad, ühiskondlikud objektid, ettevõtted, ühistud, külaplatsid.

Hindamiskomisjon hindab kauneid kodusid juunikuul jooksul. Olge aktiivsed, märgake kauneid kodusid ja objekte, ärge häbenege esitada ise oma kodu! Ootame vihjeid vallavalitsuse üldmeilile vald@setomaa.ee või telefonil 5745 0133, Erika Joonas.

Setomaa Vallavalitsus

2022. aasta Setomaa valla kauneim kodu – perekond Keiride Marjamäe talu. Foto: Eerika Joonas

Ettevõtlik veepäev Värskas Gümnaasiumis

22. märtsil tähistasid ettevõtlikud Värskas Gümnaasiumi õpilased kooli Rohelise Kooli ja maailmahariduse töögrupi vedamisel rahvusvahelist veepäeva. Veepäeva puhul arendati endas ettevõtlikkust, külastati kohalikke ettevõtteid ning ammutati uusi teadmisi nii loodusest kui laborist.

HELENA ELGINDY

Värskas Gümnaasiumi ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse õpetaja

Põhikooli 5.–7. klassi õpilased võtsid hommikul suuna Värskas Sanatooriumi juurde. Õpilased jagati kolme gruppi ning iga grupp külastas kahte õpipesa kolmest. Õpipesade asukohad olid sealjuures mitmekülgsed – Imre Liivago viis õpilased veekeskuse keldrisse veekäitlust õppima, Kalle Pääk Värskas Mineraalvee tehasesse ning Kersti Virro Tsilk mineraalsprei tootmisruumi turundusest ja tootmisest teadmisi ammutama.

Õpilased said tutvuda nii kohaliku veeäri ning tootmisega, mõõta ise veekeskuse veest pH taset ning tutvuti ka sellega, kuidas üldse turundada ja toota mingit uut toodet Tsilk näitel. Suurim tänu meie külalisõpetajatele oma töö, selle rõõmude ja väljakutsete ning uute praktiliste teadmiste eest!

Kooli vanemad õpilased sõitsid veepäeva tähistama Põlva maale. 8.–9. klassi noored külastasid Põlva Kooli laborit, kus juhendaja Inga Tiivoja juhendamisel, valged kitlid seljas, testisid kaasavõetud allika- ja tiigivee puhtust ning erinevate ainete sisaldust vees.

Gümnaasiumiõpilased avastasid aga koos bioloogiaõpetaja Paul Hundiga Taevaskoja loodust, hüdrojaama, jõekärestikku ning Emalätet.

Suures Taevaskojas tuli sooritada kõigil individuaalne ülesanne – leida teistest eraldi ilus koht metsas või jõe ääres ja lihtsalt olla vaiksel ühe koha peal 10 minutit. Kui tagasi kokku tuldi, rääkis igaüks enda kogemusest. Osadel õnnestus vaikselt varitsedes kohata madalalt jõe kohal mööda vihisevat erksinist jäänud. Iga kogemus oli erinev – veel avastati rohkest värve liivakivipaljandites, kuulati rahustavat veevulinat ja linnulaulu, varitseti kärestikukividel kalu, vaadati lähedalt puukoort ning palju muud. Üheskoos tõdeti, et looduses käimine mõjub kõigile hästi.

Kuid ettevõtlikkust arendati ka koolitunnis. Näiteks kujundasid ning löid 6. klassi õpilased loovustunni raames ise kogu kooliperele informatiivse stendi vee kohta, ajalootunnis vaadati dokumentaalfilmi kliimasoojenemisest ning selle mõjust veele ning ka esimese kooliastme õppurid tutvusid ainetundides veetemaatikaga. Kogu koolipere oli tegevustesse kaasatud ja loodetavasti sai igaüks kaasa mõne olulise mõtte tera puhta vee olulisusest meie igapäevaelus.

Värskas Gümnaasiumi õpilased testivad Põlva Kooli laboris vee puhtust. Foto: Tiina Purik

Kevad Setomaal

Lihavõtted Setomaal näitasid ilmekalt, kui tugev on me esivanemate pärand ja kui iseenesest mõistetavalt me seda alal hoiame. Munaloomkad olid üle Setomaa üles ehitatud ja rahvast mune veeretamas ohtralt. See ongi Setomaa kui terviku tugevus!

Kevadel jätkuvad üle talve liikunud ehitused. Beresje sadama tööd saab lõpetada peale suurvee taandumist ja kindlasti on vald huvitatud sellest, et külakogukond sadama haldamise üle võtaks.

Värskla laululava ehitus jätkub ja juuliks on uus laululava kerkimas. Esimeseks ürituseks on plaanitud Tema Pühaduse oikumeenilise patriarhi Bartolomeuse jumalateenistus 16. septembril 2023.

Värskla Gümnaasiumi hange on vähendatud mahus jälle üleval ning loodame sinna hea hinnaga ehitaja leida. Samuti käisid Ameerika saatkonna insenerid üle vaatamas Mikitamäe kooli sööklahoonet ja vanemat hooldekodu hoonet, et need funktsionaalseks ümber ehitada. Ootame põnevusega, et järgmisel, 2024. aastal kõik soovitu teoks saab.

Kevadel soovime, et me kodukoht oleks puhas ja koristatud. Ühistegevusteks kutsun üles külade heakorrataguid tegema ja „Teeme ära“ päeval kaasa lööma.

Jätkub hariduse uuendamise protsess, kus ajalehe ilmumise ajaks on vähemalt kolm ühiskoosolekut ära peetud ning õppekava nurgakivid paika pandud. Sellest tulenevalt on paslik teada anda, et vallas on tööl uus sotsiaalpedagoog, kes võtab sujuvalt tööd üle ja saab kohe ka koolidega tuttavaks. Samuti on maist uus sotsiaalosalakonna juhataja tööle tulemas. Kultuuri-keskuse juhatajana alustab tööd Maarja Saarine, kes tuleb samast asutusest kultuurilise juhi ametikohalt. Uued inimesed teevad rõõmu ja loodan, et ka midagi uut hakkab juhtuma.

Edu Setomaale!

RAUL KUDRE,
vallavanem

Avanes Kagu-Eesti spetsialistide eluasemete toetuse taotlusvoor

Kagu-Eesti spetsialistide eluasemete toetuse taotlusvoor on avatud 17. aprillist kuni 21. maini 2023.

Toetuse andmise eesmärk on parandada Setomaa vallas elavate spetsialistide elamistingimusi, aidates seeläbi kaasa piirkonna majandusarenguks oluliste spetsialistide jäämisele ja tulemisele piirkonda. Toetatakse nii spetsialisti eluaseme soetamist kui ka renoveerimist.

Kagu-Eesti spetsialistide eluasemete toetusmeetme tingimused kehtestati 2019. aastal ning alates 2020. aastast on läbi viidud kolm taotlusvoor. Toetuse taotlemise tingimused on seni defineerinud toetuse sihtgrupi kui erasektoris töötavat spetsialisti, kellel on piirkonna majandusarengu seisukohast vajalik haridus, väljaõpe või töökogemus.

Senised taotlusvoorude kogemused kohaliku omavalitsuse üksustes on siiski näidanud, et sihtgrupi piiramine

vaid erasektoris töötajatega ei pruugi olla majandusarengu seisukohalt parim lahendus, kuna üks olulisi tegureid piirkonna ettevõtetele vajaliku tööjõu tagamisel on ka pakutavate avalike teenuste kvaliteet.

Avaliku sektori töötajad ja ametnikud olid toetuse sihtgrupi seast seni väljas eeskätt põhjendusega, et avaliku sektori töötajate värbamiseks piirkondadesse on juba kasutusel mitmeid toetusmeetmeid, ent piirkonna kohaliku omavalitsuse üksuste esindajate kogemuse kohaselt ei ole siiski kaetud kõik avaliku sektori valdkonnad. Aasta 2022 alguses kinnitatud Kagu-Eesti tegevuskavas 2030 on eluasemete kaasajastamise probleem sõnastatud laiemalt, eristamata era- ja avaliku sektori spetsialistide väljakutseid eluaseme soetamisel, ehitamisel või renoveerimisel. Käesoleva aasta taotlusvoor on seega oodatud taotlusi esitama ka avaliku sektori

spetsialistid.

Käesoleval aastal toetatakse spetsialistide eluasemete soetamist ja renoveerimist 20 000 euroga. Toetuse suurus ühe spetsialisti eluruumi kohta on 5000–10 000 eurot. Toetus moodustab kuni 67% projekti abikõlblikest kuludest, taotleja omafinantseering on 33%. Toetust saab ühe eluaseme kohta küsida programmi ühe korda.

Projekti abikõlblikkuse periood on alates toetuslepingu sõlmimisest kuni hiljemalt 30. septembrini 2024.

Taotlusvorm koos lisadega tuleb esitada digitaalselt allkirjastatuna e-postile vald@setomaa.ee. Paberkanalil saab taotlusi esitada Setomaa Vallavalitsuse kantseleisse või teeninduspunktidest.

Täpsem info toetusprogrammi, esitatavate nõuete ja taotlusvoorude läbiviimise kohta ning taotlusvormid on leitavad Setomaa valla kodulehelt.

Setomaa Vallavalitsus

Pane tähele!

Toetuse taotlejaks saab olla füüsiline isik, kellel on:

- kõrgharidus või kutsekeskharidus ja/või töökohale vastav erialane väljaõpe või töökogemus;
 - piirkonnas tegutsevas ettevõttes või asutuses töö- ja/või teenistussuhte tõendatav tähtsajatu töö- või teenistussuhe, ta on piirkonnas tegutseva äriühingu juhatusse liige või piirkonnas tegutsev füüsilisest isikust ettevõtja.
- Toetuse saamise korral peab eluruum olema vähemalt kolm aastat aruande kinnitamise kuupäevast arvates:**
- toetuse saaja omandis või kaas- või ühisomandis;
 - toetuse saaja alaline elukoht;
 - toetuse saaja elukoht rahvastikuregistri andmetel.

Täiendav info:

- Margery Roosimaa, valla arendusspetsialist, e-post: margery.roosimaa@setomaa.ee, tel 5786 9861

Mikitamäe külas algatati detailplaneering

Setomaa Vallavalitsus on algatanud Mikitamäe külas Riisiku detailplaneeringu koostamise ja jätnud algatamata 13.04.2023 korraldusega keskkonnamõju strateegilise hindamise (KSH) keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse (KeHJS) § 35 lõike 6 alusel. Planeeringualaks on Setomaa vallas Mikitamäe külas Riisiku (katastritunnus 46503:004:0562) ja Pargi tn 2a (katastritunnus 73201:001:0346) maaüksused.

Detailplaneeringu koostamise eesmärgiks on planeeringuala kruntideks jaotamine, krundi hoonestusala määramine, krundi ehitusõiguse määramine, juurdepääsude, tehnovõrkude ja muude vajalike tingimuste määramine. Planeeringuala suurus on 25 866 m².

KSH jäeti algatamata, kuna Riisiku detailplaneeringuga ei kavandata KeHJS § 6 lõikes 1

nimetatud olulise keskkonnamõjuga tegevusi ega muud olulise keskkonnamõjuga ehitustegevust, millega kaasneks keskkonnaseisundi kahjustamist, sh vee, pinnase, õhu saastamist. Vastavalt KeHJS § 6 lõikele 2³ võib KeHJS lõigetes 2

ja 2¹ sätestatud eelhindangu jätta andmata, kui kavandatud tegevus jääb väljapoole lõike 2¹ reguleerimisala ja lõike 4 alusel kehtestatud määruse reguleerimisala.

Detailplaneeringu koostamise algataja, korraldaja ja

kehtestaja on Setomaa Vallavalitsus, koostaja OÜ Hendrikson & Ko. KSH algatamata jätmise otsusega on võimalik tutvuda Setomaa valla kantseleis tööpäeviti kella 8–16.30 ja valla veebilehel.

Setomaa Vallavalitsus

Setomaa Vallavolikogu istung 30.03.2023

- Muudeti Setomaa Vallavolikogu 26.02.2020 määrust nr 4 „Kagu-Eesti spetsialistide eluasemete toetusmeede“.
- Kinnitati revisjonikomisjoni 2023. aasta tööplaan.
- Setomaa Vallavolikogu külaelukomisjoni esimees Aarne Leima andis ülevaate komisjoni tegevusest.

Võtame tööle

Haridus- ja kultuuriosakonna juhataja

Setomaa Vallavalitsuse haridus- ja kultuuriosakonna juhataja ülesandeks on osakonna ning valla haridusasutuste ja kultuuri korraldamine

Saada oma avaldus vald@setomaa.ee

setomaa.kovtp.ee/vabad-tookohad

Kandideeri!

Võtame tööle sporditöötaja

- Sporditöötaja ülesandeks on korraldada ja planeerida valla spordiüritusi ning tagada tervise- ja spordirajatiste korrashoid.
- Kandidaadilt nõutav vähemalt keskharidus ja B kategooria juhiloa.
- Pakume huvitavat ja väljakutseid pakkuvat tööd Setomaal.
- Kandideerimise tähtaeg 01.05.2023

Kandideerimisavaldus saada: vald@setomaa.ee

Lisainformatsiooni saamiseks mine: setomaa.kovtp.ee/vabad-tookohad

Kandideeri!

Setomaa Kultuuri-keskus sai uue juhataja

Setomaa Kultuurikeskuse uus juhataja on Maarja Saarine.

Maarja Saarine: „Olen juba poolteist aastat töötanud Setomaa Kultuurikeskuses kunstilise juhina ja teist paljudega juba erinevatel sündmustel kokku puutunud. Kunstilise juhi ametikohalt juhatajaks kandideerima motiveeris mind uus põnev väljakutse ja soov ennast proovile panna. Oma töös soovin ikka au sees hoida seto kultuuri ja kogukonda.

Olen kasvanud ja õppinud Setomaal, peale gümnaasiumi alustasin õpinguid pealinnas. Õpingute järel alustasime koos abikaasaga kodu ehitamist Toomasmäele, mis on meile koduks olnud juba viimased seitse aastat. Kui tööst aega üle jääb, siis hea meelega tegelen käsitööga. Leian, et üks korralik suvi Setomaal ei möödu maasikate korjamiseta ja seenelkäiguta.

Soovin, et Setomaal toimuvatele sündmustele jõuaks veel rohkem kohalikke inimesi ja külalisi, kes kõik saaksid tunda setode küllalislakust.“

Setomaa Vallavalitsus

Maarja Saarine.

Foto: Kersti Kinks

Iga säde kätkeb endas suurtulekahju ohtu

MAREK KIIK

Päästeameti kommunikatsioonijuht

Eelmisel aastal said Lõuna-Eesti päästjad 170 väljakutset seoses lõkete, grillide või põleva prügiga, mis ähvardasid ümbrust süüdata. Õnneks suudeti sel põhjusel tekkivad suuremad hoonepõlengud siin mullu ära hoida, metsa- ja maastikupõlenguid tuli aga päästjatel kustutada 153 väljakutsel. Iga lõkkepõletaja või grillija peab tagama ümbruse ohutuse ise, muidu võib õdus lõkkepõletamine lõppeda suure varaliste või looduskahjudega ja tagatipuks rahatrahviga.

„Käesolevast kevadest hakkavad päästemeeskondade juhid tuleohutusnõuete vastu eksijaid lühimenetluse korras tihedamalt trahvima,“ hoiatas Lõuna päästkeskuse ennetusbüroo juhataja Arvi Uustalu. „Summa, mis ohutusnõuete eiramise eest lühimenetluse korras välja tuleb käia, on 40 eurot.“

Uustalu lisas, et tõsisemaid rikkumisi menetlevad ohutusjärelevalve inspektorid, kelle määratud trahvisummad võivad olla oluliselt suuremad.

Lühimenetluse korras määratud trahvi on mõjutusvahend, millega elanikke ohutusnõuete täitmisele suunatakse, et ennetada kahju tekimist nende varale või loodusele. Karistusregistris selline trahv ei kajastu. Raskemaid rikkumisi menetlevad väärtekorras ohutusjärelevalve inspektorid, kelle määratud trahvisummad võivad ulatuda kuni 1200 euron.

Päästjad kulu kustutamaks.

Foto: päästeamet

Ohutuse tagamise kõrval on oluline silmas pidada, et lõkkesse tohib panna ainult värvimata ja immutamata puitu, pappi, paberit või haljastusjäätmek. Muust prügist vabanemiseks lõke kuidagi ei sobi. Sõltuvalt omavalitsuse reeglitest võivad nõuded lõkkepõletamisele ja selle ohutuse tagamisele olla tuleohutuse seaduse nõuetest rangemad. Omavalitsuse kodulehel tasub seepärast heakorra ja jäätmekäitluse eeskirjadega lähemalt tutvust teha.

Lõkkest või grillimisest lennanud sädemest võib hooletuse tõttu saada kurbade tagajärgedega hoonepõleng või ulatuslik loodustulekahju. Selle ära hoidmiseks PEA MEELES!

Lõkke tegemisel:

- Jälgi, et lõke oleks hoonetest, metsast ja põlevmaterjalist ohutus kauguses. Ohutu kaugus sõltub eelkõige lõkke suurusest ja vähim ohutu kaugus igasuguse lõkke puhul peab olema 8 meetrit. Meeste puhul teeb see umbes 10 sammu, naiste

puhul ligi 13 sammu.

- Tuulise ilmaga ära lõket süüta. Ka vaiksema tuule puhul jälgi selle suunda, et sädemed ei langeks hoonetele või kuivanud taimestikule.

- Lõkkekoha ümbrus tuleb puhastada põlevmaterjalist ja kulist, et tuli ei leviks taimestikule või turbapinnasesse. Hea mõte on lõkke jaoks kaevata madalam koht, et lõkkeaseme põhjaks jääks tulekindel muld, savi või liiv. Lisaks on kasulik lõkkease ümbritseda mittepõleva pinnase, näiteks mulla, liiva või kividega.

- Lõkkel tuleb hoida silma peal ja valvata, et tuli ümbrusele ei leviks. Selleks peavad lõkke juures olema esmased kustutusvahendid, milleks sobib veega täidetud ämber, tulekustuti või survestatud voolik.

- Mitte mingil juhul ei tohi põletada lõkkes prügi või kemikaalidega töödeldud puitu, milleks on näiteks mööbli osad. See reostab meie ühist elukeskkonda ning on seadusega keelatud.

- Enne kui lõkkeaseme juurest lahkud, veendu, et lõke on kustunud või kustuta see ise. Uuesti süttimise vältimiseks kalla lõkkease veega üle või kata see pinnasega.

- Tuleohutusallast infot saad lisaks küsida riigiinfo telefonilt 1247.

- Pea meeles, et kulu ja roostiku põletamine on aastaringsest keelatud!

Lõkke tegemisel metsas:

- Metsas tohib lõket teha selleks ette valmistatud ning tähistatud kohtades. Vaata täpsemalt, kus asuvad RMK lõkkeplatsid.

- Lõkke tegemisel tasub kindlasti eelistada kattega lõkkekohti, sest soojal ja kuival suvepäeval on tuli metsas väga kiire levima.

Grillimisel:

- Enne grillimise alustamist veendu, et grill on töökorras. Kui gaasi- või elektrigrill vajab remonti, lase seda teha spetsialistil.

- Korterelamu üldpindadel grillimine tuleb kokku leppida ühistuga.

- Grillseadme ohutu kauguse valimisel lähtu kasutusjuhendist.

- Kasutusjuhendi puudumisel paiguta grillseade kohta, kus selle kasutamine ei tekita ümbritsevatele hoonetele, põlevmaterjalidele ja taimestikule tuleohtu.

- Eelista lõkkekohale kehtivat vähimat ohutut kaugust, milleks on 8 meetrit.

- Rõdul ja terrassil tohib kasutada ainult sellist grilli, mille kasutusjuhend seda lubab.

Midagi uut tekkinud, midagi vana ärkamas

ILME HOIDMETS

Värskas Gümnaasium

Sündinud on uus traditsioon – vilistlane tunnis. Eesti Vabariigi aastapäeval tutvustas Värskas Gümnaasiumis Sisekaitseakadeemias õppimist oma kogemuse kaudu Kristin Johanna Silla ja emakeelepäeval jagas Gretel Juhansoo Tartu Ülikoolis ajakirjanduse erialal õppimise võlusi ja valusi. Need kohtumised on olnud toredad ja inspireerivad õpilastele, kes alles elukutsevalikust unistamas.

Emakeelepäeval kuulutasid eesti keele õpetajad õpilaste koostöö ja oma keele arendamiseks välja „Klassi oma lehe koostamise“ kuu. Nüüd on lehed lugejatele tutvumiseks valmis.

Oma lehe panid kokku kõikide klasside õpilased. Lehtedel on koostajate eale ja sisule vihjavad nimed: Esimesed Uudised, Kuulutaja, Kolmandike Kevadhääl, Neljandike Uudised, Tuul, Jänku, Varia,

Gretel Juhansoo.

Foto: Emeri Roots

Pääsuke, Ruupor, 10/Kümnest, Kena Hommik. Kõik ajalehed on omanäolised ja sisukad. Peaaegu igas lehes on ristsõna ja koomiks ning põnevalt kirjutatud enda, klassikaaslase või oma lemmiklooma iseloomustused; ei puudu ka intervjuud, horoskoobid ja anekdootid ning luuleveerg, arvustused ja on veel palju huvipakkuvat teavet, mida lugejal avastada.

Kas hakkab ilmuma uuest õppeaastas kooli lehtki – kes ette teab, aga algajaid sulesepipi on küll piisavalt!

Värskas Gümnaasiumi klassilehed.

Foto: Triinu Kotov

Valla sotsiaalpedagoogina asus tööle Kadri Mets

Alates 17. aprillist töötab Setomaa valla sotsiaalpedagoogina Kadri Mets.

Kadri on enda kohta öelnud järgmist: „Ma armastan loodust, kokkamist ja aiandust. Minu jaoks on oluline, et iga laps, sõltumata oma erisustest,

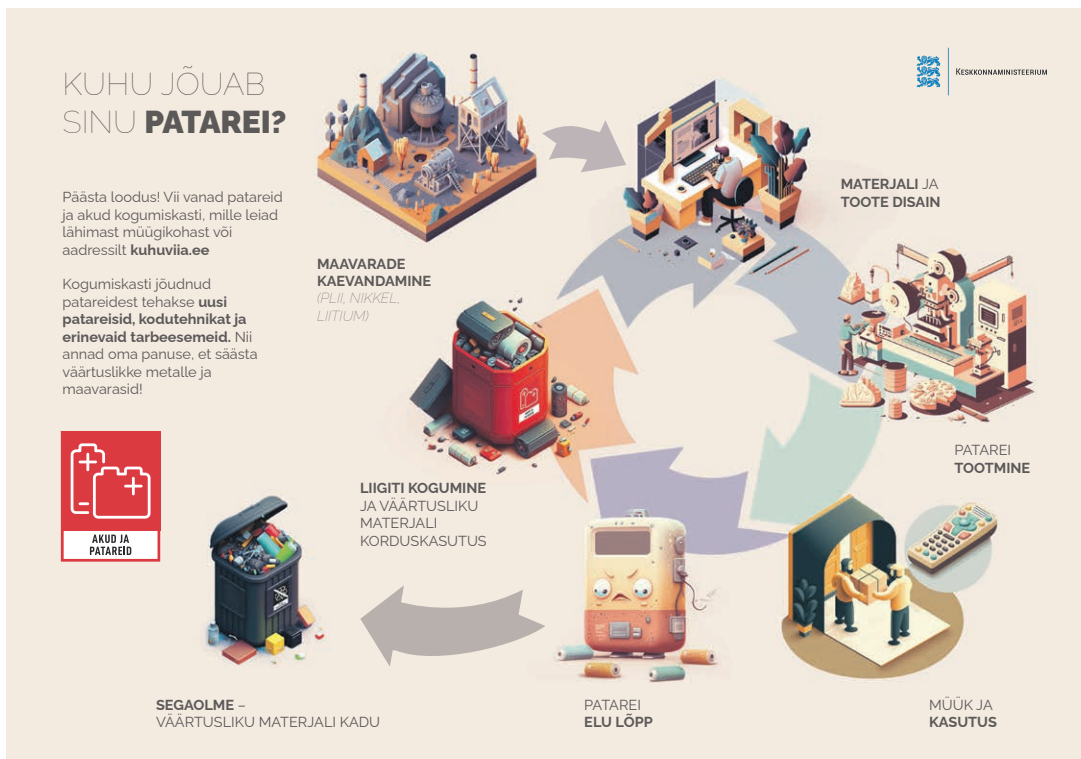
saaks parima võimaliku häduse, mis aitaks teda elus edasi. Õpilased võivad tulla minuga jagama nii oma muresid kui ka rõõme. Pidage meeles, et jagatud mure on pool muret ja jagatud rõõm topelt rõõm.“

Setomaa Vallavalitsus

Kadri Mets.

Foto: erakogu

Patareide hinnatõusu aitab ohjeldada nende usinam kokkukogumine

Patareide tootmiseks kasutatavate maavarade hinnad on kriisi ajal mitmekordistunud, mis toob paratamatult kaasa ka patareide ja akude hinnatõusu. Kui suudaksime usinamalt kasutatud patareid kogumiskasti viia, saaks neid kasutada uute patareide tootmiseks. See aitaks säästa kalleid ressursse ja pehmenada põntsuharakotile.

Eurooplased on Eesti inimestest märksa tublimad vanade patareide kokkukogujad. Keskmiselt jõuab Euroopa riikides iga teine patarei pärast kasutamist kogumiskasti. Luksemburglased aga suudavad lausa 71% patareidest ja akudest kokku koguda. Eesti inimesed viivad vaid 30% kogumiskastidesse ja sama palju visatakse olmeprügi hulka.

„Patareid ja akud sisaldavad nii väärtuslikke kui ka ohtlikke aineid, mis on tavaprügi hulka visates suureks ohuks loodusele ja inimestele,“ ütles keskkonnaminister Madis Kalas. Näiteks sisaldub neis koobaltit, pliid, liitiumit ja niklit, mis on kriitilise tähtsusega ja raskesti kättesaadavad toorai-

ned. „Saame vanades patareides ja akudes olevat väärtuslikku materjali uuesti kasutada ning suunata selle uute patareide valmistamisesse, kuid selleks on meil esmalt vaja need eraldi kokku koguda,“ selgitas Kalas.

Ajaga kasvab nõudlus patareide ja akude järele tormilise tempoga – juba 2030. aastaks toodetakse neid senisest 10 korda rohkem. 2040. aastaks aga suureneb akude ja patareide jäätmehulk ligi 700 korda. Hoogustuv tootmine suurendab nõudlust üha enamate maavarade järele, mille kaevandamine on kallid ning keskkonnale koormav ja ohustab elurikkuse püsimist.

Tallinna Ülikooli tudengite hiljutisest uuringust selgus, et inimesed, kes patareid eraldi ei kogu, hindavad oma majapidamistes tekkinud patareide kogust väikeseks ja keskkonnale väheohtlikuks. „Tegelikult on iga olmeprügisse visatud patarei ohtlik. Iga kogumiskasti viidud patarei seevastu aitab loodust hoida ning säästa uute patareide tootmiskuludelt,“ sõnas keskkonnaministeeriumi

asekantsler Kaupo Heinma. „Sellega anname oma panuse, et pidurdada kliimamuutusi. Ringlusse võetud materjali kasutamine võimaldab vähendada toote tootmise CO₂ jalajälge, toorainete eetilist hankimist ja varustuskindlust.“

Oma kasutatud patareid saab viia kogumiskasti, mille leiab näiteks toidupoes, tanklatest ja elektroonikakauplustest, või jäätmejaama. Kus asub sulle lähim kogumiskast, vaata veebist: kuhuviaa.ee. Kaupmees, kes müüb patareid, on kohustatud vanad patareid ja akud tarbijalt tasuta tagasi võtma.

Keskkonnaministeerium

Patareide, akude ja teiste ohtlike jäätmehulka kohta saab lisaks lugeda veebilehelt: envir.ee/ohtlik

Muinsuskaitseamet: köögivilja- või lillepeenrad rikastavad, mitte ei ohusta pärandit

HELENA KALDRE

Muinsuskaitseameti arheoloogia-pärandi osakonna juhataja

Kätte on jõudnud kevad – maa sulab ja ilmad soojenevad. Aiaomanike jaoks tähendab see seda, et käes on kevadtööde hooaeg – kuuridest otsitakse välja labidad ja rehad, ostetakse sibulaid ja seemneid ning kavandatakse peenramaid. Mälestisel või muinsuskaitsealal elavad ja toimetavad inimesed peavad nende tegevuste juures olema küll veidi tähelepanelikumad, kuid kindlasti ei piira elu koos pärandiga inimeste igapäevatoimetusi, olgu selleks siis näiteks lille- või köögiviljaaia rajamine.

ELU ENNE MEID. Maa sees ei ole ainult vihmaussid ja kivid. Maapind võib peita endas palju rohkemat – seal leidub jälgi kunagi elanud inimeste elutegevusest, kes samamoodi ehitasid, elasid ja olid. Paljud aiapidajad on leidnud maad kaevates roostes naelu või vanaema supitaldriku tükke, mis kunagi koos prügiga aianurka kompostihunnikusse visati ning siis koos mullaga uuesti peenra- või rohumaale sattunud on. On aga kohti, kus need kunagistest elanikest jäänud jäljed ulatuvad kaugemale ajas tagasi, olles isegi sadu või tuhandeid aastaid vanad. Kohad, mis on meile teada kunagiste elu- ja tegevuspaikadena ja mis mineviku kohta väärtuslikku informatsiooni pakuvad, on võetud riikliku kaitse alla arheoloogiamälestistena.

Selliste paikade pinnases võib leida nii esemeid kui ka hoonete jäänuseid, müüre jm. Tegu võib olla näiteks sajandeid vana elukoha, matmispaiga, pühakoha, linnuse või pelgupaiga. Sellised paigad võivad asuda tänastes linnades ja külates, põldudel, metsas, veekogudes või rabades.

Praegu on riikliku kaitse all üle 6000 arheoloogiamälestise, kuid õigupoolest tuleb igal aastal Eestis välja uusi arheoloogilisi leide ja jälgi mineviku inimeste tegevustest, millest seni teave puudus. Eestimaa ajalugu on väga rikas!

LILLEPEENAR PÄRANDIT EI OHUSTA. Kahtlemata vajab meie eellaste pärandisse suhtumine austust – see on meie ühine rikkus ja taastumatu ressurss. Me usume, et kõige paremini hoitud pärand on see, mille väärtust inimesed, kes selle keskel elavad, tajuvad ja mõistavad. Igapäevast elu saab elada ja tavapäraseid kevadisi aiatöid teha nii, et arheoloogia-pärand neid ei takista ning et tööd ja toimetused ei riku maa sees olevat arheoloogilist kultuurikihti. Riigi kaitse tähendab siinkohal eelkõige seda, et pärand oleks hoitud ning ettevaatamatusest või teadmatuset ei läheks info kaduma. Iga infokild rikastab meie ajalugu ja kultuurilugu, tänu millele saame teada mineviku elu-olust, inimeste tegevu-

sest, rekonstrueerida nende olmet, traditsioone ja teatud määral ka nende maailmavaadet ja arusaama sellest, kuidas oli õige käituda. Näiteks seda, kuidas oli kombeks matta surnuid, milliseid loomi ja taimi toiduks tarvitada või kuidas ja kuhu rajada hooneid.

Kui inimesed soovivad oma arheoloogiamälestisel või muinsuskaitsealal asuval krunnil igapäevaseid aiatöid teha, olgu selleks siis lillede ja põõsaste istutamine või köögivilja-peenarde rajamine, ei ole vaja sellest Muinsuskaitseametit teavitada. Kui aga selliste tööde puhul peaks maa seest välja tulema midagi sellist, mis vanaema kapinurgalt tuttav ette ei tule, tuleks Muinsuskaitseameti maakonnanõunikule selgest teada anda, et arheoloogid saaksid vaadata, millega tege mist on. Kes teab, võib-olla saab siis teada, et selles aias toimetati juba keskajal! See teave ei tähenda seda, et edaspidi selles kohas enam peenart rajada ei või, kuid aiaomanik saab edaspidi ise tähelepanelikum olla.

MIS ON KAEVETÖÖD? Muinsuskaitseamet soovib kaasa rääkida, kui tehakse kaevetöid arheoloogiamälestisel, ajaloolises looduslikus pühapaigas, ehitismälestisest pargis, ajaloomälestisest lahingupaigas, kirikuaias, kalmistul või muinsuskaitsealal, samuti siis, kui seal planeeritakse kõrghaljutuse rajamist ning pinnase teistsaldamist või selle juurdevedu. Nende tööde tegemiseks on vaja taotleda luba, kuna tege mist on töödega, mille käigus on suur töönaosus, et need ulatuvad maa sees oleva arheoloogilise kultuurikihi või mõjutavad muul viisil muinsuskaitseala või mälestise väärtuste säilimist.

Kuidas aga mõista kaevetöid ja aru saada, milliste tööde puhul ikkagi luba on vaja taotleda? Kuna seadus ei anna meile ühest kaevetööde definitsiooni, peame selle tähenduse täitma võimalikult mõistlikult ja arusaadavalt viisil, mis kaitseks maa sees olevat kultuuripärandit, kuid samal ajal võimaldaks omanikul jätkata oma igapäevaste tegevustega.

Nii ongi kaevetööde all mõistetud tegevusi, mis ei kvalifitseeru igapäevaseks aianduseks. Sellisteks kaevetöödeks on näiteks ehitamine, tiigi või trasside kaevamine, sissesõidutee rajamisega kaasnev pinnase koormimine, aga samuti ulatuslikumate puuistandike või hekide rajamine, mille puhul on vaja kopaga pinnast eemaldada või puude istutamiseks kraavi kaevata. Üksikuid puud koduaias võib istutada ilma loataotlust esitamata ning kui selle tegevuse käigus midagi vana ja väärtuslikku leitakse, saab sellest maakonnanõunikule teada anda. Juhul kui tegemist on muinsuskaitsealale jääva alaga, tuleb aga tähelepanu pöörata ka sellele, et haljastusviis ja puuliikide valik peab lähtuma sellest, et see oleks tra-

aditsiooniline ja sobiks ajaloolise miljööga.

LOATAOTLUS ON KOOSTÖÖ, MITTE KEELD. Loa taotlemise protsess on oma olemuselt suhtlus maaomaniku ja Muinsuskaitseameti vahel, see ei ole tööde tegemise keeld. Tegu on mälestisel või muinsuskaitsealal rakendatava ettevaatusabinõuga, et ennetada seda, et tööde käigus tahtmatult pärandit rikutakse või suletakse vaateid kultuuriväärtuslikele ehitistele.

Kui omanik plaanib kaevetöid teha, aga ei ole kindel, kas ta peaks selleks luba taotlema, või ei tea, kuidas seda teha, siis on kõige parem võtta ühendust Muinsuskaitseameti maakonnanõunikuga. Esimese konsultatsiooni ja näpunäited saab omanik kätte kiirelt, sageli samal päeval. Ka väiksemate tööde puhul ei ole kaevetöödeks loa saamine pikk protsess, see võtab enamasti aega mõnest päevast kuni nädalani. Kui aga tööd on suuremahulisemad, näiteks uue hoone rajamine, peaks varuma natukene kannatust – on võimalik, et kaevetöödeks vajalike tingimuste koostamine võtab aega paar nädalat kuni kuu. Kuid ka siis ei jäeta omanikku ükski ja arutatakse asjaolude üle, mida Muinsuskaitseamet peaks tingimuste määramisel arvesse võtma.

Sageli on planeeritavatele kaevetöödele loa saamise tingimuseks see, et omanik peab leidma pädevusega arheoloogi, kes kas enne tööde alustamist maa-ala uurib või on tööde tegemise ajal kohapeal ja jälgib, kas maa seest tuleb arheoloogilisi leide, kultuurikihti või muid kultuuriväärtuslikke elemente. Vajadusel on arheoloogil õigus tööd peatada, et avastatud leidu tähelepanelikumalt uurida või ettevaatlikumalt lahti puhastada. Kui Muinsuskaitseamet määrab kaevetöödele arheoloogilise uuringu, st nõuab arheoloogi kaasamist, on need tööd omanikule või töö teostajale seaduses ettenähtud viisil hüvitatavad.

Vaid mõnel harval juhul ei nõustu Muinsuskaitseamet planeeritavate kaevetöödega ja soovib plaane muuta – seda siis, kui omaniku maa-alal on kas väga rikkalik arheoloogiline kultuurikiht või arheoloogiamälestise struktuurid, mida planeeritavad tööd ohustavad. Ühtlasi on paksu kultuurikihi läbi uurimine omaniku jaoks kulukas.

Inimesed, kes omavad ja toimetavad maalapil, kus on juba sadu või tuhandeid aastaid inimesed tegutsenud, võivad olla uhked oma vara üle. Omada kildest Eesti ajaloost on privileeg, mida väärtustada ja hoida ning, miks mitte, seda pärandit ehitada erinevate värviliste lillede või söödavate taimedega. Selge on see, et iga hoolitsetud aed rikastab nii omanike kui ka kogukonna elu ja lilled kasvatamine ei vähenda maa all peituvat arheoloogiapärandi väärtust.

6. mail
Uksed 18:30
Filmiõhtu 19:00
Värskas, Pikk 29
Kindral Reegi majas

FILMIÕHTU
ja
JÜRIPÄEVA
JÄRELPIDU
"Potisetod tulevad"
(2004, režissöör Peeter Urbla)

Potisetod Margus Timmo, Ahto Raudoja, Ain Raal, Evar Riitsaar, Toomas Valk, Margus Palolill, Meelis Seedre, Ivo Tomrak, Paul Vahelaan

Kohal on režissöör Peeter Urbla ja potisetod

PILET: 5 €
AVATUD PUHVET

Lõbus ja hoogne dokumentaalfilm potisetot tsurade lustakast teekonnast hobuvankritel läbi Setomaa ja Lõuna-Eesti Tartu Hansapäevadele. Tsurad laadisid 2002. ja 2003. aasta suvel hobuvankrid seto potimeistrite kraami täis ja sõitsid potikoormaga külast külasse nagu muistsed setod kunagi, eesmärgiga müüa ja vahetada potte toidu ja õõmaja vastu, teadvustada setode olemasolu ja otsida endiste potisetode jälgi, koguda nende pärimusi ja kombestikku.

Korraldaja: Seto Instituut ja kindral Reegi maja
 Toetaja: Setomaa Vallavalitsus
 Rohkem infot: 5887 8676

Seto keele ja aabitsa tutvustaminõ Räpinä koolilatsilõ

Märdsikuu keväjädsel pääväl saiegi kokko Räpinä ÜG 2. ja 4. klassi opilaisi ja oppajaga, kuna koolil oll' plaanih imäkeelepäävä raamõh katõl nädälil kokko-saamisõ' kooli vilistlastõ ja külälisiga. Mino kõnõlõmisõ teemas kohtumisõl algklassi koolilatsiga oll' seto kiil ja kultuur.

RAHASEPÄ MARIA

Kokkosaaminõ oll' Räpinä raamatukogo latsiosakunnah. Raamatukogo tüütäja uutõ minno jo ussõ pääl lahkõ naarahtusõ ja lämmä olõkiga. Juhať õkvalt töösõ kõrra pääle. Ruum oll' suur, üteh tarõh hulga laudu ja tuulõ, koh latsõ' saava' raamatit lukõ'. Töönõ tarõ latsiperäne mugavidõ istõkotussidõga.

Joba ollgi kuulta' latsi hellü. 2. klassi latsõ' ja oppaja istsõ' puultsõõri ja jäivä' kullõma. Kõkõpäält tutvusti hinnäst, õt kiä ma olõ, kost tulõ ja koh mu juurõ' omma'.

Õt inämbä tutvvas saia', kõnõligi, õt olõ elänu Räpinä kandih. Ka edimäne tüükotus oll' mul Räpinäh. Siihsamah koolih omma' opnu' mu latsõ' ja parhilla' opisõ' latsõlatsõ'. Oppaja ütël vil, kinkõ vanaimä ma olõ, mu pujanaane om inglisõ keele oppaja.

Latsilt küsse, midä nä tegevä' vabal aol. Latsõ' ütli', õt käävä' sporditrennih, laulukoorih, rahvatandsuh ja muusigakoolih. Mõni lats ütël, õt timä lugõ raamatit. Kõkõ inämbä

Räpinä latsõ' seto kirävaraga.

Rahasepä Maria kogo pilt

latsi opis karmoškak, tuu tekķ rõõmu.

Küsse, õt kas näide vanõmba' ja vanavanõmba' kõnõlõsõ' ka seto vai võro keeleh. Andsõ tiidä', õt tämbä ma kõnõlõ seto keelest, oppa ka seto sõnnu ja tutvusta seto aabitsat ni loe üte jutu setokiilsest raamatust „Mamma jutusõ“.

Kuna mõni päiv tagasi oll' keväjä algus, sis saiegi ette loetus jutt „Kuis kuldnokk hindäle nime sai“. Tekküsi arotaminõ ja küsumuisi tsirka teemal. Ma tahtsõ tiidä', kas kuldnokal om kõik aig kõllanõ nokk. Saie ka õigõ vastusõ. Oppaja andsõ

tiidä', õt koolih tulõ pesäkasti tegemisõ koolitus.

Seto aabitsast saie ette loetu jutukõnõ. Õga setokiilse lausõ tõlgõ' latsõ' kiräkiilde. Ütle-mäldä huvtav, latsõ' mõistva' ja saava' arvu seto keelest. Sõna „essütäjä“ kotsilõ tahtsõ tiidä', midä latsõ' arvasõ'. Aabitsast opõmi vil', kuis kutstas seto keeleh kodo- ja mõtsaeläjit. Tutvumisõs saadi tsõõri-pääle seto aabitsa.

Murdõkeele tüüraamadust loeti ette mulgi murrakuh jutt „Kahr ja siil“. Latsõ' ja oppaja arodi' viisakusõ teemal, õt kuis om illos küläh käituda'.

Kõik latsõ' võti' tsõõri, lauli' võro keeleh ja tandsõ' tsirka tandsõ. Soo tandsuga läävä' nä suvõl tandsopidolõ. Oll' illos tands ja laul, mia mullõ väiga miildü.

Latsi huvtasõ' seto rõiva'. Inne arminekut saisi' kõik latsõ' handa, taheti autogrammi.

Veitkese ao peräst olliki' kohal 4. klassi koolilatsõ' ja oppaja. Tutvusti hinnäst, ütli, kost olõ peri, õt elä Põlvamaal üle 50 aastaga. Kõnõli, õt taha tutvustada' seto aabitsat, seto kultuuri ja setokiilsi raamatit „Miitsirk Jako" ja „Mamma jutusõ“.

Latsilt küsse, õt kas näide vanõmba' vai vanavanõmba' kõnõlõsõ' ka seto kiil. Üts koolilats om tulnu Saarõmaalt siiä' elämä ja kuuli. Vil tahtsõ tiidä', kuis näil vaba aig müüdä lätt ja koh viitvä' aigo koolivaheal.

Ma kõnõli, õt ku mu latsõ' koolih käve', sis tuul aol olõ-s mobiiltelefonõ õga arvutit. Latsõ' mänge' jalgpalli, talvõl jäähokit, teie' lumõkindluisi, mänge' lumõsõta. Õdagidõ jovva-s tarrõ ar kutsu'. A koolivaheao' olli' õks Setomaal mamma-papa man maal.

Savvusanna sõsarõ' – lavastaja võro ja produtsent seto juuriga

Uudishimu ai minno „Savvusanna sõsarit“ kaema. Võroh tervitivä' inne seanssi ka tegijä', miiskund säändse naistõhulga kotsilõ om imelik üldä', a sõsarõ' omma' nä esi' hindä kotsilõ kasutanu'.

KAUKSI ÜLLE

Tenolauludõh tehñati nii võro ku seto kogokunda. Tuud, õt Hints Anna võro peritolu om ja soo kandi kultuur tälle lähko om, ma õks tiidse, a esitlusõl ja intervjuudõst selgu, õt produtsendi Ostrati Marianne esäpuulsõ' juurõ' omma' Setomaal, parhilladsõ kontrolljoonõ takast om peri timä vanaimä Aleksandra ja produktsiooni-firma nimi omgi Alexandrafilm.

Filmi naati tegemä jo 2016. aastal ja Marianne ollõv suuvnu hindäette pallõldõh, õt tahtnu' taad filmi kammanda'. 2019. aastal saigi tä võimalusõ.

Midä sis om üldä' sool filmil näütes võro vai seto kae-

Savvusann küttüs.

Sundelli Harri pilt

jalõ, kiä' käävä' sannah pia õga puulpühä?

Mu latsõpõlvõh oll' sausann, Võromaal. Pia õkva ütlemä, õt ku tulli Setomaalõ, sis sann Tedre taloh, koh edimäلت ellimi, oll' nii ütesugumanõ mu latsõpõlvõkodo sannaga, õt vaehtõ-pääl ma saa-s kõrraga arvu, kuah sannah ma no' olõ.

Meil oll' taloh nii, õt edimäلت käve' sannah mehe', sis lätsi' naase'. Sannah oll' kuum, lat-

sõna mullõ tuu meelü-s ja pää-mõskminõ umakeedet seebiga ai silmä' kiptämä. Ku viiga üle valõti, ütël vanaimä, õt vesi alla, lats üles. Tennämissõnno õs tohe' unõhta' – aifumma viituujalõ, vihahaudjalõ, sanna-kütjalõ, sausuüjale! Ku lugõsi mitmitkümnit aastit ildampa setokõisi laulõ raamatust vihtlõmissõnno, halgat' äkki miilde nii pilt ku helü, kuis vanaimä vihel' sannah unotütärd – sopu'

õks sopu', tütrekene, sopu' õks siidikleidi kandjas, sopu' sam-mõdi pidäjäs ... Ilma noid lugõ-malda mul vaivalõ õt miilde tulnu.

Sann om puhas ja pühä kotus, sannavanna tohe-s minkagagi pahanda'. Olõ käunu viil õgasugumatsih sannoh, a üts om kimmäs, kuigi kõgõ ma heitü tollõ tundõ pääle – nigu lava pääle hiidät, nii satas määnegi must koorik ümbre ar'. Hingelidse poolõ päält, ihho tulõ õks kõrdapiteh küüri'. Olõ udmurdi sannah miimassaaži saanu, mari sannah pää hirmsahe ar' lõõnu, ersa sannah käunu, olõ ka segäsanna trehvänü, a kuigi ma poolda palgalõhe kinni-jäämist, sannah miildüs mullõ soopõhinõ käuminõ.

Võromaa sausanna esisan-nataja Veeroja Eda om kořanu hulga vanna perimust ja loonu kipõn vahtsõtki mano. Suidusanna perimus om UNESCO nimekiräh nigu seto leelogi. Sannaaastak om vällä kuulu-tõt.

Hints Anna film „Savvusanna sõsarad“ tull' vällä õkva no', 2023. aasta keväjä, vanal hüäl lihasavvutamisõ aol. Film

tuu hulga mälestüisi miilde, artundmisi ja võõristuisi ka sekkä.

Väega ilostõ om kujotõt luudust. Väega parral hulgal, kõik aastaa' omma' läbi filmit, ime-line luudus mänge filmih üteh, a olõ-i ülearvi kinni sinnä' jääd. Näütlejä' omma' eheda' ja umadsõ' – Hollivuut näid kõiki kästingust läbi õs lasknu' vöi-olla', a toda umatsõmb. Tuu, kuis soo ilma aigu ilotohtre' nigu lihunigu' omma' nõuh inemist õkapiteh ümbre lõikama, om õkva väega hirmus.

Naase' sannah kõnõli' om no' igävädsest muutnu umma tähendüst. Just nõo' naase' kõnõli' sanna lava pääl nii, õt päässi' kõnõlõma mitmõkümnne riigi linnu pääle – kinolinnu pääle. Sundance filmifestival om kõva sõna, esitluse' elävä laulu ja elävide tegijidega omma' midägi muud, ku om harinõt. Mi jaos harinu sann om tuuga edimäist kõrda kokko puttujilõ heidütüs külh. Mulgi om meeleh, kuis ülikooliaigsõ' sõbranne' tull' säält nõgitsõlt vällä.

Ilmselt tuu soo film sanna-huvilisi ka mi mano Setomaalõ.

Raamatust „Miitsirk Jako“ saiegi ette loetu jutt „Tõisi kiusaminõ olõ-i illos“. Pääle tuud arotimi kiusamisõ teemal. Eis' kõnõli, õt ma opõ koolih, mia oll' katskiilne. Üteh koolima-jah olli' nii vinnekiilse' ku ees-tikiilse' klassi'. Õi mälehtä' joht, õt kiäki olõs kedägi kiusanu vai kakõlnu, õt tä om töösõst rahvusõst.

Seto aabitsast saiegi ette loetu jutt, mida latsõ' lau-sidõ kaupä tõlgõ' kiräkiilde. Huvi teküť sõna „essütäjä“, kuis arvu saia', oll' õgasaga-matsi mõttit. Opõmi vil', kuis kutstas mõts- ja kodoeläjit seto keeleh. Tsõõri pääle saadi aabitsa. Lehitsedi õks edesi ja tagasi, huvi oll' suur. Oppaja pidi ütlemä, õt saatku' edesi, kõik tahtva' kaia'.

Koolilatsilõ anni tiidä', õt Eestih om ütitsõ keele kõr-val ütēsä murrõt ja pallõ vähämbit murrakit. Alatõh 1990. aastast om tähele pantu umakultuuri elävnemist. Murdõkiil om saanu vahtsõ hingämisõ – tetäs aabitsit ja sõnaraamatit, setokiilsi latsiraamatit, andas vällä ajalehti. Seto veebisõnas-tik sai valmis 2016 ja seto eripe-räste sõnnu sõnaraamat 2020. aastagal.

Murdõkeele tüüraamatust saie loetu mulgi murdõh jutukõnõ „Kahr ja siil“. Arotõdi viisakusõ teemal.

Olle väiga huvtav ja hüä kokkosaaminõ Räpinä koolilatsiga. Latsõ' ütli' vil', õt kuis soo tunn nii ruttu müüdä läts, olõs tahtnu pikembäلت kõnõlda'.

Tennä Räpinä raamatukogo tüütäjit kokkosaamisõ kõrral-damisõ iist, Räpinä ÜG oppajat ja koolilatsi.

Kogre Ellen 90 – elli keerolidsõl aol

KAUKSI ÜLLE

Elleniga sai kokko Vahtsõlinah Baltica eelvooru pidol. Meid tekk tutvast väsümätä kõrraldaja, Meremäe roospäivi imä Pakleri Sirje. Kutsõ meid juubelilõ Meremäe innidse vallamaja saali. Trehväs nii, õt minnä' sai Riitsaarõ Evar, kiä tekk pilte nii pidost ku albumitõst ja kuulõ' pallõ vahtsõt uma imäpuulsõ sugulasõ Muiste Alli kotsilõ, ma' sai võimalusõ helstä' ja juttu aia'. Telefonih vasta' nii nuur helü, õt ma arvssi edimält, õt olõ numbriga essünü, a tull' vällä, õt Ellen õks eis' võt' vasta.

Joba edimädsele küsimusõlõ, õt kuna ja koh olõt sündünü, tulõ huvtav vastus.

„Olõ peri säält, koh Tarto poolõ sõita' tii veereh om Heimtali kerik, Võro maakunna viimäne talo inne Põlva maakunda. Sünnpäivä peeti mul latsõst pääst kõgõ 26. märtsil. Sünnaasta om 1933. A suurõs sai, sis näi, õt papõrdõh om kiräh, õt sündü 27. aprillil. Esä selef, õt tä saa-s minkõgiperäst minnä' kõrraga nimme pandma ja sis tetti riigi puult ildampa tulõmisõ iist trahvi – nii saigi kirja kuu aigu illatsõmp päiv.“

Väega tutva lugu, mu vana-imäga sündü säänesama lugu umal aol.

Koolih käve Ellen Väimelah, opsõ põllumajandust ja suunati tüühü 1954. aastal Vahtsõliina traktorijaama, säält edesi liiku tä tüühü Luhamaalõ kolhoosi esimehes ja sis saadõti edesi tüühü Meremäele 1. Mai kolhoosi Tsigru küllä.

1958. aastal tekk oppaja Juhkami Alli ettepanõki võtta' pido kavva ka seto laul. Kuigi Ellen üteli, õt timä jo siia' tulnu ineminõ, tä tiiäki-i seto laulust pallõ. A kästi täl minnä' Muiste

Alli mano, õt küll Alli ütles, kedä kutsu' ja kohalõ tuvva'. Nii lätski. Joba 1959. aastal esini' Võro leelopäivä rahvakunstiõdagul Meremäe leelotaja' ja tandsja' erikavaga. Edimädse' laulja' seto koorih olli' Aleksandra Muiste, Pelageja Pae, Anastasia Aste, Alli Ugur, Matrona Jõgi, Evdokia Rõustik, Ellen Koger.

Kuur kasvi ja nõudminõ leelo vasta kasvi, tullgi Ellenil jää' vidäjäs. Rassõ oll' inemisi kotost vällä saia', tull' helstä' (telefoni' olli' sis traadiga), vitä' kohalõ. A peräst esinemist tennäti vedosnikku. Leelotaminõ, vällä käuminõ and tervüst ja joudu mano.

Üts huvtav mälestüs oll' Ellenil Viitinä pido kotsilõ, koh tä lauljido ja pillimiihiga esinemäh käve. Pido lõpuh tandsu aigu oll' naanu üts nuur pruutpaar iih kõiksugumatsi trikke ja keerulidsi sammõ ni numbriit tegemä ja kõik, õgah vannusõh, tei' kõkkõ perrä. Tävveste uskmalda tundus siiani.

Võeti osa 1970. aastil Tarto ja Talina laulu- ja tandsupidodõst. Talina rahvatandsupidol pallõl Mesikäpä Lainõ lupa naisiga üte pildi päälä jää'.

1977. aastal Verska leelopäiväl tull' Aleksandra Muiste kodo medaliga „Parim sõnoline“. 1972. aastal käveväh rahvalaulukorjaja' ülikoolist. Üts Alli laulõ oll' minikleitest ja maksihussist „Kas om hipi siia' hiilnõ / vällä aet Ameerikast?“

1975. aasta plaadi pääl om ka Alli iist laulõ „Tuumalaul“. Leelotõdi, laulõti segäkoorih ja tandsti. Pillimehe' olli' Oroperve Aleksa, Vahelaanõ Ivvan ja Peeter Pilt. Laulu võtsõ iist Rahusooi Joosep.

Ellen Koger oll' Meremäe kultuurimaja direktor 1977. aastast kooni 1983. aastani. Leelopargi vanõmbas oll' tä 1958–1982.

Sinnä' aigu jäs ka käsitüüga tegeleminõ, nii hindästmõistõtav, õt tulõ vällä õnnõ küsimisõ pääl. Täl tull' ummõlda' naiskoorilõ ja segäkoorilõ ka rõiva'. Käsitüüring oll' ka piiskopilinnusõ üteh otsah, ku sääil viil kõrts oll'. Üts osavõtja kirof Ellenile tenosõna' „Ma õs tiiäki, õt sokki om pallõ paremb kuta' ku osta“.

1988. aastal jäi Ellen pensionilõ, tuukõrd oll' sääne võimalus, õt sai naane jo 55-aastasõlt pensionilõ. Kuna tä tüüf kalli palgaga kotussidõ pääl, eriti lugi viimäne kuu inne pensionilõ minekit, sai tä 130 ruublit kuuhe kätte ja üteli, õt mõista-s tuud kuigi kulutagi.

Midä Ellen sis parhilla' tege? Koostas albumit ummist tegemisist ja tege õks käsitüüd. Nüüd käu Meremäele käsitüütarrõ vai Vahtsõliina.

Kõik aastaarvu' omma' Ellenil pääh nigu opilasõl inne eksamit. Eis' viil kaiblös, õt mälu om 90 aastaga ar' kulutõ. Ütles viil, õt eloh om kõkkõ tulnu iist vitä' ja takast tougada'. Kultuuritüü om üts lõpmaalda' helstaminõ, arkõnõlõminõ, perräminek, kodotuuminõ. Om ette tulnu, õt hüä üritüse jaos om tulnu uma raha ka mano panda' ni õga olõ' seeni ka kahõ olnu tuust.

Soovi joudu ja tervüst ni panõ luo mano imetlemisõs ka pilte timä albumist.

Oll' rõõm kõnõlda' nii huvtatõst aigust terädse rõõmsa inemisõga, kinkõl sääne elokogõmus.

Tsigru külä leelo- ja tandsunaase' 1970. aastal Talinah tandsupidol: (kurakätt) Vahtramäe Veera, Muiste Alli, Pae Palli ja Kogre Ellen.
Eräkogo pilt

Kogre Ellen.

Riitsaarõ Evari pilt

Mia om Veerna Vorkats? Eis' küüsü, eis' anna vastussit

TORMI PIRET

Mia vai kiä om Veerna Vorkats?

Setokiilne tiaatre Talinah tandso- ja kultuurikodo MODUS man, vedosnigust Tormi Piret.

Mäandsit etendüisi om Veerna Vorkats püüne pääl toonu?

Edimädse' setokiilse' etendüse' sündü' 2022. aastagal – kõõperreetendüs „Joorakõsõ säidse sõpra“; muusigalinõ näütemäng „Tandsotahvaja' ni laululaaditaja“ ja tandsoetendüs „Setomaania“.

Kohkotsil om Veerna Vorkatsi etendüisi nätä' saanu?

Edeetendüse' omma' kõõ umah kotõh – tandso- ja kultuurikotoh MODUS, Tatari uulits 64 Talinah. Tõõsõ' ülesastmisõ' omma' olnu' latsiaiduh, koolõh,

vestivaalõ pääl, eissagamadsil sündmüisil. Perämäne oll' Eesti Latsikirändüse Keskusõh Talinah imäkeelepäiväl.

Kiä' omma' setokiilse tiaatre näütlejä'?

Näütlejist omma' nuu' inemisõ, kiä' kääväh kultuuriklubih Setoluu'. Latsõ' ja täüskasunu', naase' ja mehe', tütrigu' ja poiskõsõ'.

Minkperäst setokiilne tiaatre?

Seto keele parõbast mõistmisõst ja opmisõst om näütemäng uskmalda hüä tii. Ütelt puult tulõ päähä oppi' pikä' setokiilse' jutu'. A tõõsõlt puult – ku miaki meelest maaha lätt, tulõ sama jutt ummi sõnnuga seto keeleh ar kõnõlda'. Ja viil – Talinah om küll võrokiilne tiaatre, a setokiilset sõoni aoni olõ-õs.

Midä om uuta' 2023. aastagal?

Õks vahtsit etendüisi. Pühapäivä, 30. aprillikuu pääväl

kell 18 om tandso- ja kultuurikotoh MODUS suur tiaatre-

õdak. Kaia' saa seto muinasjutu „Hussi naane“ perrä säet

Sa mullõ tuu'-tuu' pühävet manõ. Tandsotahvaja' ni laululaaditaja'.

Tintse Egoni pilt

kõõperreetendüst „Siu saaja“. Tõõsõst etendüsest om laulumäng „Hiir hüpäs ja kass karaš“, koh lauldas inäbä ja vähäbä tuntu latsilaula. Muidohki seto keeleh. Päältkaejil om õooh etendüseh tähtsä jago.

Kuvvamuudu saa 30. aprilli tiaatreõdagulõ päältkaejast?

Tandso- ja kultuurikodo MODUS saalikõnõ om väigokõnõ. Kotussõ kinnipandmisõst pallõmi kõlsta' tel 5177 614 vai kirota' modus@swingtants.ee.

Ku 30. aprillil saa-ai tulla', sis koh viil etendüisi nätä' saa?

27. mail Talinah Pelguliina päivil; 22. juulil Ostrova vestivaalil; 29.–30. juulil Võro lativestivaalil ja muidohki om rõõm mängi' õgal puul, kohe Veerna Vorkatsi etendüisi kutstas.

Luikjärve kirmas, nigu Kullõ man innembidi.

Sundelli Harri pilt

Tobrova kirmas

SARVÕ ÕIÕ

Mi vôi hüäl meelel üldä' ja laulta', ot kevväi om võimu hindä kätte saanu' ja talv om läbi, talv om jo unõssihe jäänü'. Õgal hummogul tahat joosta' ussõst vällä, ot kõrrast kullõlda' ja kaia', kuis tsirgu' tõõnõtõõsõ võikna lindlõsõ' ja laulva'. Õga

naase' ilmahuupi olõ-õi lau-luga' ülnü', ot kevjäi tsirk om ull ossa pääl, kala meeleldä om merehnä. Ja ommõgi' säänest-muudu. Kõik ilm ilotas ja kõik vald vallatõlõs. Viis vii joosõn-gut, kuus maa kuivangut om müüdü lännü' ja maa om pia valms siimnit vasta võtma ja näid kasuma toukamma. Kam-midsa' omma' kakõnu' ja inõ-

misõ ilopäävä' nakasõ' pääle. Soo aestaga edimäne kirmas oll 17. aprillil Tobrova küläh Luikjärve talo man. Päiv oll päävälinõ, õhk oll lämmi. Kir-masõhe korju paras pargikõnõ, sinnä' kokko tulti kolmipoodi, neläst nulgast tulli' naasekõsõ'. Mi olli ku Kullõl küläh. Tsasso-nah palli' kündlekese', latsõ' joostõli' morro piteh, pilliheli

ja jutataminõ lavvaümbre. Ku veido' meele kõigilõ om vaia ja ku lihtsa om kõrrast kokko korjuda' ja ummiga' kuuh olla'. Pia-ai tuhandit tulõ-jit olõma, pia-ai satu umatsit uutma, ot kevjäi tulõmist teh-nädä' ja pisokõnõ pito pitä'. Aitõmma kõigilõ tulõjilõ ja olõjilõ! Järgmäne kõrd jo järg-mätseh küläh.

„Teekond Mexicost Setomaale“

LÕIVU MERLIN

Aprillih oll Verskah Stephanie Rondoni raamadu esitlõs, kohe ma kahõs jovva-as. Kevväi om kavval ja saat külmä, ku mõis-ta-ai mõtõldagi'. Päiv paistus ja om lämmi, tahasi ohkõbalt rõi-vihe panda', ja sis tuu juhtuski'. Teno mõlõraamadu tiidäandmi-sõlõ ma sai tiidä', ot om kirotõt raamat, koh kõnõldas ka' Seto-maast. Ku olli terves saanu', sis lätsi kõrraga' raamadupuuti ja osti tuu raamadu.

Edimält mõista-as midägi' arvada'. Ma nimme uuri-is inne, ot midä om jo kirotõt. Kaasõ-pääl om varrakevjäne pilt, koh om nätä' tsuut lummõ, kõõ' olõ-õi viil haläst tuuni saanu'. Pilt om õnnahunu', valu kuts raamatut haardma. Ümbre-tsõõri om nii seto ku meh-hiko kiri, mia' omma' mu mee-lest sugulaskirä', koh kokko om säet rist ja püür. Säntsit vannu risti-pöörä kirju om pia õgalt puult lõüdü'.

Raamat om vällä ant aasta-gal 2022, koh juttaga' ja pil-tega' lehekülgi om kokko 240. Raamaduh om kats jako. Edi-mätseh jaoh kirotaja tutvustas hinnäst, ot koh tä om olnu' hin-näst otsmah ja kuvvamuudu tä niikavvõ om joudnu', joudnu' Eestimaaõ ja edesi Setomaalõ. Tõõnõ jago om 35 lehekülge ja sääil om juttu päämätselt õnnõ Setomaast, setokõisist. Tuu om kokko kirotõt tõisist raamatist, midä om huvitav lukõ' vällä-maalaisil, a olõ-õi eestlõisil, viil veidebä setokõisil. Raamadu

Lõivu Merlini pilt

lõpuh om ant kirändüs, midä võisi' lukõ nuu', kedä Setomaa kultuur ja luudus inäbä huvtas. Raamadu edimäist jako lukõh oll tunnõh, ku olõsi ülikoolih edimätsel kursõl ja loesi Paulo Coelho kirotuusi. Tasõ nii korgõ olõ-õi, a ütitsit juuni om. Pallõ om katski olõmist, hindä paikamist ja kõrdasäadmist. Ütiskund om ka' katski, sis pais-tuski', ot sääne asi müü, tuuh om artundmist. Muidogi' om raamaduh juttu süämehalust, pettümüsest ja praavumisõst. Umajago om juttu tüüst ja kar-jäärist, Eesti ja Mehhiko eri-nevüsest. Katõ maa erinevüse jago om soo raamadu kõgõ huv-tavaba' leheküle'. Mõnõ kotusõ pääl oldas ilma asalda' liisnalt kriitilinõ Eesti suhtõh ja tuu tsuut sekä. Om ajuvaba pitä' põhamaio küüki ilma maigulda' kõõgis, ot siih panda-ai süüke sisse pal-lõ vürtse. Vaest inne võisi' kaia' maakerrä ja kliimat, ku naada'

etteheitit tegemä. Alostiidmisõ' maatiidüsest ja aoluust pandva' pallõt paika, mille midägi' kohki' maal om nii, nigu' tuu parhilla' om. Niisamata ilma-huupi taso-oi vällä üldä'. Elohuuhtu-ui midägi' niisamata ja õga kungataminõ ja sadaminõ vii kohegi' edesi, a tuu pääle mõtõldas mitmõ ao peräst. Soo raamadu kirotaja sai ütäl kõrral arvu, ot tä taht elost midägi' inäbät ku õnnõ tüü ja karjäär ja kindla rutiin. Kas ellä' tuu jaos, ot kavvu' tüüh, vai vas-tapiteh? Raamadu autor otsust tetä' päält hüvvä karjääri 180 kraati kundsakäänähüse ja tulla' Eestimaaõ, tiidmäldä' sөөst maast midägi'. Mille Eesti? Siih om otav saia' korgharidus. Hoolõlinõ ja tüü-linõ saa ka' ülikuuli sisse ja lõüd kõrraga' hüä tüükotusõ. Pal-lo om juttu tuust, mia om Ees-tih hoops tõisildõ ku Mehhikoh – kultuur, olõminõ, eläminõ. Ülikoolih peetäs eiski' vällä-maalaisilõ loeng mi kultuuri-roomist, ot vööril olõs kergep meist arvu saia' ja soooho ello sisse ellä'. Kaemalda' toolõ kõgõlõ, õks võtt sisseeläminõ aiga. A kuvvamuudu tulõ mängu müstilinõ Setomaa, mia võit süäme uma luudusõga'? Nii ku õks, om kõgõ takah miildüminõ, mia meid kohegi' pand kinni ja nii ka' sool kõrral. Juhusligult interneti kohtingu platvorm viigi' noorõ' kokko ja edesi om jo aolugu. Üllätüsenä tull tuu, ot Eestih saa-ai vällämaalasõ' õgalõ poolõ kinnisvarra osta', a huvtaval moodul saa tuud tetä'

Setomaalõ ja õkva piiriviirde. Nii lõüdsegi' Stephanie umalõ talokotusõ, midä tä nakas kõrda tegemä eestlõsõst abikaasaga'. Setomaa luudus, kogokund ja abivalmi' inõmisõ' võitva' täv-veligult raamadu autori süäme. Mõts, luudus, vaikus, rahu ja krundipääle jalotava' kahro'. Raamadu päälkiri om pal-lõlupav, a jutt Setomaast om nõrgakõnõ, ku vällä arvada' tõõsõ jao 35 lehte muialt kokkokirotõt aoluku. Raamat om teksti poolõ päält nõrk, vaest tuuperäst, ot midägi' om lännü' ümbrepandmisõga' kaoma. Pallõ om üte ja sama mõttõ kõrdamist ja nii-üldä' vaimuoppamisi, mia' täämbät-sel pääväl omma' väiga' popu-laarsõ' hindäotsmisõ tiil. Raa-madu pääkangõlanõ om lihtsalt üts Setomaal suvitaja, kiä' eläs ja tüütäs Talinah. Paistus, ot täämbätsel pääväl and sõnaga' „Setomaa“ müvvä' kõkkõ, ka' umma kujunõmisluku ja täüs-kasunus saamist. Raamadu autor Stephanie Rendon tull Eestimaaõ 2014. aestaga suvõl doktoriooppõhe ja tüüle. Eesti nakas tälle nii-väiga' miildümmä, ot tä jäi siia' elämä ja kirot uma tiikunnast soo raamadu. Setomaa luku om raamaduh õnnõ sõrmoot-satäüs, a päälkiri avitas kind-lahe raamatut müvvä'. Ma eis' ütlesi, ot raamadu päälkiri om tugõvalt essütäv. Samah jälki', noorõ inõmisõ' julgus ja hoolõ-lisus kindlahe inspiriir. Ja pää-mäne, ot üts tühält saisnu' talo om saanu' jälki' hindäle elo-vaimu sisse.

Muusiumidõ kevväi

SARVÕ ÕIÕ

Kõikaig mi midägi ooda ja looda. No' sis om pikält oodõt kevjäjäne aig meele joudnu'. Üttepitech omma' kõik päävä' ütesagamatsõ', kõik aestagaa' meele tiidä', ot midä uuta'. Mi olõ harinu' uutma, mi olõ uutja rahvas. Mi kül' tuud tiia', ot kevväi tuu muadsõ' tii' ja lumõ alt tulõ vällä säänest rämpsi, midä mõista-ai mõtõldagi'. Rahvas riib ja korjas rämpsi kokko, ku tuu om tett, sis mäntsegi' ao peräst naka häiermit kor-jamma, sis sügüsetseh jaoh siini ja marju korjamma ja nii kõikaig kooni' lumõni', sis naka lummõ kokko ajama, kokko kor-jamma. Mi olõ korjaja rahvas. Kõkkõ lätt meil eloh vaia. Ja muusiumirahvas uut külälisi ja korjas kokko vanna kraami, midä tõisilõ inäp olõ-õi vaia, mia' omma' uma elo inõ-misi õgapääväeloh ar' elänu'. Sootalvitsõh jaoh tull märgo, ot korjami ja panõmi õkka Seto-maa muusiumi vällä kaemi-sõst, ot kuvvamuudu ja mäntsit kraamõ om elolitsõl vaia lännü', ot olla' puhas ja kõrralinõ. Obinitsa muusium om kõgõ noorõbakõnõ ja täämbät-sele pääväle kõgõ lähebäh. Tuuperäst sis üts jago, midä mi näütä miildetulõtamisõs, ommõgi' eeläne ja täämbäne rämpsi. Tuu minkõ sisse midägi' pandas, mia kõlba-ai süvvä' õga eishindäst maa ka' taha-ai vasta võtta', tuust mi tii kaemiskraami. Miildetulõtamisõst, ot kuvvamuudu mi vanõba' ja mi eis' elä, minkõ sisse meid om pant elämä. Mi pia tuud, min-kõga' midägi' kotoh olõ-õi tetä', vasta võtma, muido mi saa-ai söögiraami õga ka' rõivahilpu osta'. Pakend om illos, minkõ seeh om poodikraam, a ku tuu vaia minevä säält vällä võtat, sis kõrraga' saa pakendist rämpsi. Kilerämpsisist om koet ja pilo-nõglaga' pilotõt midägi'.

Maal olõ-õi vesi juusknu' torra piteh, vett olõ-õi ilma-huupi kaost vällä kisut, a no', ku elektri om abimehes, sis no' mõista-ai ja ka' taha-ai inäp kaost vett kanda'. Rõiva' omma' kergebä', a nuid kässi-vaihlõl nühkata' joht viisi-i. Vesi sisse, vesi vällä om täämbäne päiv. Sitamaja' omma' innine aig ja no' mi olõ harinu', ot õgah talopidämisõh om mas-sin, mia mõsk rõiva' ja huht sita minemä. A kuis õks oll vara-happa, kuis oll mõnõkümmne aes-taga iist, kuis mi vanavanõba' elli' ja kuis nimä' hinnäst ja umma rõivakraami kõrrah pei'? Üttepitech lätt elo kallibast, tõistpitech mi pillu liisnalt kergehe söögikraami ar', selle ot süük om halvast lännü', olõ-õi joudnu' kõkkõ, midä olõt kodo kandnu', ar' süvvä', vai sis ette-ant süümiskõlbulitsõ' kuu-päävä' omma' müüdü lännü'. Inõmisõ jaos om sis süük ka' rämpsi. Siih om suur ja tähtsä mõtlõmisõ kotus. Midä ja kuvvamuudu edesi? Õga inõ-minõ saa midägi' tõistõ ja pare-bahe arvõstõh tetä', ütiskõik kas umah kotoh vai tüü man. Ku soo pääle kõik huulvalt mõtlõsõ' ja tõõsõ elokõrraldusõ säädvä', ot söögist saa-ai ilmahuupi rämpsi, sis olõ-õi häpü siih ilmah ellä' ja olla'. Inõmist om vaia mõntkõrd remonti', nii ka' rõivit ja suu-rõbit, vähäbit massinit. Tuudki' vaia vahtsõst oppi' ja naada' tegemä. Taso-oi kõkkõ kats-kist kõrraga' prügümäele saata', rämpsikasti visada', a proomi' eis' paranda' vai kinkõlõgi' anda' parandamisõst. Obinitsa muusiumi tulõ parandamisõ buss, rõividõ paikamisõ opitarõ, ot ku saa-ai, sis kuvvagimuudu õks saat asä kõrda, ot tälle saasi' pikep elo antus. Vot tuud kõkkõ sookevjäjäne Setomaa muusiumidõ näütüs näütäs. Tasos tulla' kaema ja ummi mõttit, tiidmisi, mäles-tüisi üles tähendämmä, paprõ pääle pandma.

Vanast vahtsõnõ – nõglailo

Mi vanavanõba' olli' kokko-hoidligu', nä viska-as ilmhuupi midägi' ar'. Õga asi, mia' majah oll, kas rõivanõ vai puinõ vai ravvanõ, nuu' kõik olli' ummi kässiga' tett, sinnä' oll umma tarkust, tiidmisi, kihärammu ja hikõ sisse pant. Kõik kodo-kraam oll ku midägi' inõmisõst hindäst. Tiiti, ot kiä om min-kõgi' tennü', kunas ja vaest ka', ot kuvvamuudu. Rõivas kulõ-hus, lang lätt katski, mulgu' satasõ' sisse, a nii kuis üldäs, ot mulgu kõrvalt om viil kõva, no sis saat tuu mulgu pääle panda' paiga vai ar' kinni nõklu'. Sooilma aigu om meil õgah kotoh nii hulga kraami, midä meil õgapäävätselt lää-ai vaia, ja tulõva' pääle vahtsõ' asä', selle ot mooduga' vaia üteh kavvu'. Midä nuidõ vannuga' sis tetä', kõkkõ saa-ai, jovva-ai kotoh hoita', olõki-i koh hoita'. Hüä, ot omma' kotusõ', kohes

Moodupaikaminõ. Meistre Riitsaarõ Truvar. Kauksi Ülle pilt

saat viia', ar' anda', ot vaest lõvvüs kiäki', kinkõlõ lätt vaia. No' om vahtsõnõ vana muud, ot rõivit, mia' omma' väi-kost jäänü' vai kari' ar' ajanu', nuu' saat palost lõigada' ja tõistmuudu kokko ummõlda' hindä mõttõ perrä. Nõglailo tsäpendäminõ om mooduh. Midä värmilitsõp, tuud uhkõp ja ilosap. Värmilitsõ kevjäi ja suvõ aig om tulõmah. Edespidi julatas kirividõh rõivih kavvu' ja olla' naarulisõba' ku tumõ-hidõh rõivih ollõh.

SARVÕ ÕIÕ

Ku hoiat lootskut, sis lootsk hoit sinnu!

Tuu oll umbõs poolõtõist aes- taga iist, ku sõbõr Kiluski Tõnu kõnõl, õt tä lõidse mõtsast loodsigu. Võtt hüä hulga aigu, inne ku ma sai ka' eis' lootskut kaema minnä'. Peris keerolinõ oll lootskut vahtsõst lõüdä', selle õt lootsk oll kest raba- mõtsa ja oll lannü' luudusõga' ütesagamatsõst. Pääle pikkä otsmist mi lõüdsõ õks paadi üles. Paat oll poolõni' maa sisse vaonu', mõla' olli' tävveste ar' mädäni' ja loodsigu põhah oll kulagusuuru mulk, kost kasvi umbõs puultõõsõmiitrinõ väi- gokõnõ puukõnõ.

Mi puhasti loodsigu ja kisi maa seest vällä ja edesi oll vaia lootsk vitä' läbi suu kuv- vagimuudu massina mano. Katõgeše lootskut nõõräga' hindä takah viteh mi olli eis' läbihämme'.

Mi sai loodsigu õks mas- sina mano ar' veet ja sis sõidi õkva Piirisaarõ tallo, õt lootsk- kulõ vahtsõnõ elo anda'. Ku kodo joudsõ, sis olli' külälisõ' ja latsõ' suuri silmiga', õt midä sis no' tuudi.

A olõ-õs pikkä mõtlõmistki', ku lootsk nõstõti jo massina

päält maaha, otsti viipangi' ja ha'ra', õt lootsk ar' mõskõ'. Herevüs oll jo suur ja oll suur tahtminõ tuu lootskuga' kõr- raga' sõitma minnä'.

Kõik olli' aamõdih, nii suurõ' ku väiko'. Kambaga' mõsti lootskut hoolõga' ja põhah mulk sai klaasfiibriga' parandõt. Edesi oll vaia mõla' tetä'. Kuurist lõüti vana' puulati', mia' lõigati parras ja kanali- satsiooni torost tetti mõlõbalõ mõlalõ laba'. Sis viil mõnõ' kin- nitüse' ja lootsk ollegi' kõrrah.

Lootsk nõstõti massina katusõ pääle ja terveh auto ronõ rahvast täüs. Säält edesi sõidõti Hilläkeste järve viirde ja lootsk lasti vette. Sõidõti ilda- õdaguni', sis viil järgmäne päiv, ülejärgmäne ja terveh suvi.

No' tull mõtõh sood lootsk- kut ka' tõisiga' jaka', kiä' Hil- läkeste järve mano tulõva'. Mi panni loodsigulõ uma külä ja järve perrä nimes HILLÄKESTE.

Kiä' sool suvõl ja ka' edespidi Hilläkeste järve viirde juhtus ja lootskust luku pidävä', võiva' lootskuga' sõita' ja suvõpäivist illo tunda'.

AIDA OLAVI

Hilläkeste paat.

Sundelli Harri pilt

Sõna jo sõna sää sõbrakõsõl,
ria jo ria ritta Riekalõ,
mõttõ' jo mõttõ' läävä' mul Mõla küllä,
sõna' jo sõna' tahtva' Saptjahe,
ku õks olli näio noorõkõnõ,
kossa jo kossakandja tüdrukukõnõ,
aro jo aro sait säält oppusõ,
tarka jo tarka sait säält tiidmise,
sõõgi jo sõõgikõnõ taht aigu võtta',
leevä jo leeväkene taht ilestellä'.
Naane jo naane olõt ilolinõ,
linik jo linikpää laululinõ,
imänd jo imänd olõt iihotsah,
maama jo maamakõnõ Mokornulgah,
pääle jo päälekauba perenaane,
tolgu jo tolguliniõ Taarka tarõh,
lavva' jo lavva' omma' laaditõtugi',
tarõ jo tarõ uut umatsida,
ussõl jo ussõl uut pernaane,
väre jo väreteh kaes virvekene
nii ku noorõst Saptjah,
nii ku mamma puol Mõlah.

SÜVÄORO TIINA

Hõrna Rieka 60

Obinitsa kõõgiimändät, Mokornulga koori killõt, sõirameistrit ja OUT tiätri näütlejät õnnitlõsõ' juubõli puhul Mokornulga kuur ja OUT tiätri. Tervüst, õnnõ ja leelolusti kavvas-kavvas!

Leinämi

† Aleksei Kozlov
† Andres Risttee

† Vladimir Stepanenkov
† Maria Tammeter

SÜNDMUSÕ' SETOMAAAL

- **2. mai** kell 10 etendüs „Professor Peni“ Verska kultuurimajah.
- **3. mai** kell 10 XXVII seto jutussidõpäiv Miktämäel Inara Vanavalgõ Kohvitarõh.
- **5. mai** kell 15 seto pitsi päävä' – 30 kirivät keväjät Verska kultuurimajah.
- **6. mai** kell 9 juripäävä teenstüs Verskah.
- **6. mai** kell 10 „Teeme ära“ talos Obinitsah.
- **6. mai** kell 14 juripäävä kirmask Verska kultuurimaja man.
- **6. mai** kell 19 filmiõtak „Potisetod tulevad“ kindral Reegi majah.
- **6. mai** kell 20 talgopido ansambliga Oravapoisid Obinitsa küläkeskusõh.
- **12. mai** kell 17 immipäävä kontsert Verska kultuurimajah.

- **13. mai** kell 16 tandsutarõ Obinitsa muusiumih.
- **14. mai** kellä 12–15 laada- ja perrepäiv Obinitsah.
- **14. mai** kell 14.30 tiatribussi etendüs „Mia saladus“ Obinitsa küläkeskusõh.
- **20. mai** kell 18 Võro maakunna laulu- ja tandsupido „Võta aigu“ Võro Kubijal.
- **20. mai** kella 18–3 muusiumiüü Setomaal – üüh om liikmist! Vallalõ om Verska talomuusium, kindral Reegi maja, Saatse muusium, Obinitsa muusium ja Seto Tsäimaja.
- **23. mai** kell 9.30 migulapäävä välläsõit Verska talomuusiumi.
- **26. mai** kell 15 seto pitsipäivi lõpõtaminõ Verska kultuurimajah.
- **28. mai** kell 9 suvistõ näpotüü- ja maalaat Verskah.

SÜNNÜPÄÄVÄ' MAIKUUH

Sepamäe Kadi-Mai – 33
1. mai
Hõpõhõimu leelotaja

Hõrna Rieka – 60
3. mai
Taarka Tarõ pernaane,
OUT tiatri näütlejä,
Mokornulga koori
leelonaane

Palmre Väino – 77
4. mai
Põlva Seto Seldsi
pillimiis

Jänesmäe Raivo – 56
4. mai
seto sepp

Linnasmäe Tõnu – 64
5. mai
sorrõseto

Laaneotsa Rein – 82
6. mai
tehnigatiidläne

Annisti Aet – 50
6. mai
etnoloog

Valgu Heiki – 64
7. mai
arheoloog

Grünbergi Maria – 20
8. mai
Seto Kongressi
Vanõmbidõ Kogo liigõh

Kahuski Niilo – 33
9. mai
ObiNizza pääkokk

Parktali Tiina – 68
14. mai
Siidisõsarõ leelonaane

Rumbi Sirje – 54
14. mai
kunstnik

Granova Elvi – 63
17. mai
Petseri 2. Keskkooli
innine tüütäjä

Kunnusõ Andres – 66
20. mai
meistrimiis

Ivaste Lilia – 75
21. mai
Meremäe-Obinitsa
naiskoori laulja

Liiva Kati – 38
21. mai
Mokornulga koori
leelonaane

Anipai Vello – 76
22. mai
sootska

Jugomägi Liilia – 58
26. mai
Ilolisõ leelonaane

Kooseri Kaja – 54
26. mai
Hõpõhelme' ja Meremäe
mehe' leelotaja,
Meremäe-Obinitsa
naiskoori laulja

Niilo Tiit – 61
30. mai
Nopri talo peremiis

Mõttusõ Mirjam – 37
30. mai
aokiränik

**Setomaa Vallavalitsus
suuv õnnõ:**

Helju Laur 97
Maria Hagu 95
Peeter Morel 95
Tatjana Tihanova 93
Eltvira Labe 92
Anne Lass 91
Vilja Karavin 91
Vladimir Žuravljov 90

Paul Alamäe 88
Leili Sadonskaja 85
Rein Tikkop 83
Maie Rumask 81
lia Lukk 81
Helgi Tammeter 81
Niina Reha 80
Volli Puuselg 79
Pjotr Korotkov 79
Helgi Teresk 79
Valentina Sikk 78
Linda Aasmaa 78
Maia Kuusing 77
Aleksandr Dorozkin 77
Tamara Bednyakova 77
Voldemar Järveküla 76
Aleksandr Morozov 76
Aleksandra Kirotar 76
Lilia Ivaste 75
Jan Vaidla 74
Valentina Frolova 74
Väino Kevvai 74
Helve Toomemägi 74
Aino Männik 74
Kaja Kants 73
Leida Lahe 73
Maivi Nurm 73
Niina Tsetshladze 72
Ülo Kaup 72
Ljudmila Burlakova 71
Lembit Koba 71
Sirje Palmik 70
Maie Jaroslavskaja 70
Natalia Kivik 70
Vladimir Mattis 70

- Setomaa aoleht tulõ Setomaa valla elänikõlõ õkva ja massulda kodo postkasti.
- Kõik tõõsõ', kiä' tahtva', saava' aolehte 18 euro iist aastagah kodo telli'.
- Setomaa aolehe tellimus sobis hõste ka kingtusest, näütusest imäle, esäle, vanavanõbilõ, sõsarõlõ, velele, sõbralõ, latsõlõ, ristilatsõlõ ...
- Setomaa lehte saat telli' ka aastaga joosul, telmisõ aig pia-ai pääle nakama 1. jaanuarist. Või telli' ka 15. märtsil, 20. mail, 18. oktoobril vai ütskõik kuna.
- Tellimus tetäs harilikult ütest aastagast, a pallõ' vanõba' inemisõ' telvä' poolõst aastagast ja tuu kõlbas kah.
- Setomaa aolehte **SAA-AI TELLi' POSTKONTORIST**, a õnnõ Seto Instituudist. Telmisõ jaost saatkõ' e-kiri info@setoinstituut vai helstäge' **5627 3889** (Helen).
- Aoleht tulõ trükist kuu tõõsõh poolõh ja joud postkasti kuu peräotsah.

Setomaa

